

EGALITATE

Sărăcia și ocuparea forței de muncă: situația romilor în 11 state membre ale UE

Sondaj cu privire la romi – Date pe scurt

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS

Un mare volum de informații cu privire la Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene este disponibil pe internet. Acesta poate fi accesat prin site-ul FRA (fra.europa.eu).

**Europe Direct este un serviciu destinat să vă ajute să găsiți răspunsuri
la întrebările pe care vi le puneți despre Uniunea Europeană.**

Un număr unic gratuit (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(*): Informațiile primite sunt gratuite, la fel ca și cea mai mare parte a apelurilor telefonice (unii operatori și unele cabine telefonice și hoteluri taxează totuși aceste apeluri).

Fotografii: © Kalle Koponen, 2011
© OSCE/Hasan Sopa
© Kinsey

Numeroase alte informații despre Uniunea Europeană sunt disponibile pe internet pe serverul Europa (<http://europa.eu>).

FRA-AGENȚIA PENTRU DREPTURI FUNDAMENTALE A UNIUNII EUROPENE

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viena – Austria

tel. +43 158030-0 – fax +43 158030-699

Email: info@fra.europa.eu – fra.europa.eu

Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2016

PDF ISBN 978-92-9491-208-4 doi:10.2811/86029 TK-01-13-754-RO-N
Paper ISBN 978-92-9491-214-5 doi:10.2811/679829 TK-01-13-754-RO-C

© Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, 2014
Reproducerea textului este autorizată cu condiția menționării sursei

Printed in Belgium

TIPĂRIT PE HÂRTIE RECICLATĂ FĂRĂ CLOR (PCF)

Sărăcia și ocuparea forței de muncă: situația romilor în 11 state membre ale UE

Sondaj cu privire la romi –
Date pe scurt

Cuvânt-înainte

Populația romă constituie cea mai numeroasă minoritate etnică din Europa și reprezintă, de secole, o parte integrantă a societății europene. Însă în ciuda eforturilor depuse la nivel național, european și internațional pentru a îmbunătăți protejarea drepturilor fundamentale ale acestei populații și pentru a promova incluziunea sa socială, numeroși romi se confruntă în continuare cu sărăcie extremă, excluziune socială profundă, discriminare și obstacole în calea exercitării drepturilor fundamentale.

Accesul egal și deplin la locurile de muncă este esențial pentru promovarea incluziunii sociale și combaterea sărăciei. Încadrarea în muncă nu reprezintă doar o sursă de venit care generează bunăstare materială, ci creează și capital uman și determină strategiile de supraviețuire, relații între grupuri și la nivelul societăților. După cum sărăcia nu înseamnă doar lipsa banilor, nici ocuparea forței de muncă nu înseamnă doar locuri de muncă. Acesta este motivul pentru care Strategia Europa 2020 acordă atât de multă atenție atât sărăciei, cât și ocupării forței de muncă.

În prezentul raport, FRA prezintă rezultatele sondajului realizat de agenție în 2011 cu privire la sărăcia și ocuparea forței de muncă în rândul romilor. Aproximativ 90 % din romii incluși în sondaj au venituri aflate sub pragul național al sărăciei; aproximativ 40 % din copii trăiesc în gospodării care se luptă cu malnutriția sau foamea. Peste jumătate dintre romii incluși în sondaj trăiesc în zone segregate, în locuințe cu mult sub standardele minime. Prejuderile și discriminarea permanentă au un efect advers asupra perspectivelor de angajare ale romilor. Doar aproximativ o treime dintre cei incluși în sondaj prestează o muncă remunerată, aceasta fiind deseori precară și fără forme legale.

În pofida discriminării pe scară largă, majoritatea romilor își caută activ un loc de muncă. Însă sunt necesare eforturi concertate pentru a rupe cercul vicios al defavorizării, îmbunătățind șansele de angajare și reducând sărăcia și ameliorând condițiile dificile de viață. În perioadele de criză economică, grupurile cele mai vulnerabile sunt primele care sunt afectate, ceea ce pune în pericol progresul și așa modest înregistrat în ceea ce privește aplicarea Cadrelor UE și strategiilor naționale de integrare a romilor. În prezent, 58 % din romii tineri din cele 11 țări incluse în sondaj nu sunt încadrați în muncă și nu urmează niciun program educațional sau de formare, față de media de 13 % înregistrată la nivelul UE. Deși se pare că decalajul dintre tinerii romi și cei de altă etnie în ceea ce privește încadrarea în muncă s-a redus într-o oarecare măsură, acest lucru nu se datorează sporirii șanselor de angajare pentru romi, ci mai degrabă deteriorării perspectivelor de angajare pentru tinerii de alte etnii. Incluziunea reală a romilor ar însemna ca oportunitățile pentru romi să fie aduse la același nivel cu cele de care se bucură persoanele de altă etnie – și nu invers.

Problemele cu care se confruntă romii sunt complexe și, prin urmare, necesită o abordare integrată – nivelul de educație scăzut, barierele de pe piața muncii, segregarea și condițiile de viață precare trebuie abordate toate prin intervenții coordonate, care să se sprijine reciproc. UE poate juca un rol important în realizarea acestei schimbări, prin îmbunătățirea legislației privind combaterea discriminării, coordonarea politicilor, stabilirea unor obiective comune în materie de integrare și alocarea de fonduri. Dar administrațiile naționale, regionale și mai ales locale sunt cele care au responsabilitatea fundamentală de a interacționa cu comunitățile romi și de a determina aceste schimbări.

Pentru a aduce o îmbunătățire concretă în viețile romilor și a oferi copiilor acestora șanse egale, este nevoie de voință politică – de curajul și hotărârea de acțiune. Însă numai voința politică nu este suficientă. Aceasta trebuie însoțită de o bună înțelegere a ceea ce funcționează și a ceea ce nu funcționează și de instrumente fiabile de monitorizare care să reflecte rezultatele obținute și factorii determinanți ai acestora. În caz contrar, fondurile alocate pentru îmbunătățirea șanselor de angajare și reducerea discriminării pe piața muncii ar putea fi irosite.

Contribuția FRA la procesul de incluziune a romilor constă în furnizarea de dovezi cu privire la toate aspectele acestui proces. Prin colectarea de date, prin sprijinirea conceperii indicatorilor de progres și prin testarea unor abordări inovatoare care presupun implicarea comunităților romi la nivel local, FRA face ca eforturile depuse pentru incluziunea romilor să fie mai bine direcționate și mai favorabile incluziunii. Prezenta publicație este unul dintre elementele acestui demers cuprinzător.

Morten Kjaerum
Director

State membre și abrevieri utilizate

Cod de abreviere	Statul membru
BG	Bulgaria
CZ	Republica Cehă
EL	Grecia
ES	Spania
FR	Franța
HU	Ungaria
IT	Italia
PL	Polonia
PT	Portugalia
RO	România
SK	Slovacia

Cuprins

CUVÂNT-ÎNAINTE	3
INTRODUCERE	7
PRINCIPALELE CONSTATĂRI ȘI OPINIA FRA	11
1 MODELE DE PARTICIPARE PE PIAȚA MUNCII	15
1.1. Munca remunerată	16
1.2. Participarea tinerilor pe piața muncii	20
1.3. Tinerii neîncadrați profesional și care nu urmează niciun program educațional sau de formare	20
1.4. Tiparele de încadrare într-o formă de muncă remunerată	22
1.5. Șomajul	23
1.6. Participarea femeilor pe piața muncii	25
2 BARIERE STRUCTURALE ÎN CALEA INTEGRĂRII PE PIAȚA MUNCII	29
2.1. Segregarea teritorială	29
2.2. Discriminarea	30
3 PROBLEME DE SECURITATE SOCIALĂ LEGATE DE MUNCĂ	31
3.1. Asigurarea medicală	31
3.2. Dreptul la pensie	32
4 OBIECTIVUL PRIVIND LUPTA ÎMPOTRIVA SĂRĂCIEI ȘI A EXCLUZIUNII SOCIALE AL STRATEGIEI EUROPA 2020	35
4.1. Riscul de sărăcie	37
4.2. Lucrătorii săraci	38
4.3. Intensitatea scăzută a muncii din gospodăriile incluse în sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA	40
4.4. Condiții de trai caracterizate de marginalizare și pauperizare	42
CONCLUZII	45
ANEXĂ: SCURTĂ PREZENTARE A SONDAJULUI	47
BIBLIOGRAFIE	49

Introducere

Romii reprezintă cea mai numeroasă minoritate etnică din Uniunea Europeană (UE) și se numără printre cele mai sărace populații, confruntându-se cu excluziunea socială, discriminarea și accesul inegal la locurile de muncă, educație, locuințe și servicii medicale. Accesul egal și deplin la locurile de muncă este esențial pentru promovarea incluziunii sociale și combaterea sărăciei. Analiza pieței muncii și a situației financiare a romilor prezentată în acest raport se bazează pe sondajul-pilot cu privire la romii realizat de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA). Această analiză își propune să îmbunătățească înțelegerea situației și să faciliteze elaborarea unor politici mai bine direcționate la nivelul UE și la nivel național.

În conformitate cu Tratatul privind funcționarea UE (TFUE), UE are obligația de a combate excluziunea socială și discriminarea (articolul 3 din TFUE) și de a reafirma drepturile sociale așa cum sunt prevăzute în Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene și Carta socială adoptate de Comunitate și de Consiliul European¹. Mulți dintre cei 10-12 milioane de romi, câți se estimează că ar exista în Europa, se confruntă în viața cotidiană cu prejudecăți, intoleranță, discriminare și excluziune socială. Sunt marginalizați și trăiesc în condiții socioeconomice foarte precare. Această situație este incompatibilă cu valorile care stau la baza Uniunii Europene, subminează coeziunea socială, limitează competitivitatea și generează costuri pentru societate în general. UE a adoptat o strategie care își propune să abordeze aceste aspecte, asigurând în același timp respectarea deplină a drepturilor fundamentale. Strategia Europa 2020 pentru o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii – care vizează romii în mod explicit, deși nu exclusiv – scoate în evidență acest lucru. Strategia Europa 2020 a stat, de asemenea, la baza elaborării Cadrelor UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020, acestea fiind concepute, la rândul lor, astfel încât să susțină punerea în aplicare a Strategiei 2020².

La 9 decembrie 2013, Consiliul Uniunii Europene a adoptat o recomandare prin care oferă îndrumare statelor membre în ceea ce privește creșterea eficacității măsurilor adoptate de acestea pentru integrarea romilor. Recomandarea se axează pe consolidarea punerii în aplicare a strategiilor naționale de integrare a romilor sau a unor seturi integrate

de măsuri de politică, în cadrul politicilor mai ample de incluziune socială, orientate către îmbunătățirea situației romilor și reducerea oricăror decalaje între romii și populația în ansamblu. Recomandarea face sugestii specifice ca statele membre să adopte măsuri eficiente pentru a asigura egalitate de tratament pentru romii în ceea ce privește accesul la piața muncii și șansele de angajare. De asemenea, se recomandă ca statele membre să adopte măsuri pentru combaterea sărăciei și excluziunii sociale care afectează categoriile dezavantajate, inclusiv romii, prin investiții în capital uman și politici de coeziune socială. Statele membre sunt încurajate, în funcție de dimensiunea și situația economică și socială a populației romilor, să ia în calcul tratarea integrării romilor drept o problemă importantă în programele naționale de reformă sau în rapoartele sociale naționale, în contextul Strategiei Europa 2020³.

Demersurile orientate către incluziunea romilor sunt adresate romilor, însă sunt de interes pentru toți locuitorii UE, întrucât îmbunătățirea șanselor de angajare ale romilor va contribui la realizarea Strategiei Europa 2020 – o strategie de creștere pentru toți, inclusiv alte grupuri marginalizate. Strategia Europa 2020 se axează pe cinci obiective ambițioase în domeniile ocupării forței de muncă, inovației, educației, reducerii sărăciei și în domeniul climei/energiei. Două dintre acestea sunt de interes imediat pentru prezentul raport: ocuparea forței de muncă și reducerea sărăciei. Strategia urmărește atingerea unei rate de ocupare de 75 % pentru populația în vârstă de muncă (20-64); în ceea ce privește sărăcia, ținta este eliminarea riscului de sărăcie și excluziune socială pentru 20 de milioane de persoane⁴. Aceste două ținte sunt interconectate, însă simpla creștere a veniturilor nu poate să reducă sărăcia. Ocuparea forței de muncă, ca instrument major de incluziune socială, este cea care poate, în primul rând, să îmbunătățească condițiile de viață și să permită oamenilor să depășească problema sărăciei. În plus, îmbunătățirea încadrării în muncă a romilor contribuie la coeziunea socială prin creșterea diversității și susținerea stabilității

¹ Uniunea Europeană, Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene, 2007; Consiliul European, Carta socială europeană (revizuită), 1996.

² Comisia Europeană (2010).

³ Consiliul Uniunii Europene (2013).

⁴ Celelalte trei obiective sunt în domeniul cercetării și dezvoltării, schimbărilor climatice și educației. În domeniul cercetării și dezvoltării ar trebui investit 3 % din PIB-ul UE. În domeniul schimbărilor climatice și energiei durabile, obiectivul constă în reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră cu 20 % față de nivelurile din 1990, creșterea la 20 % a ponderii energiei regenerabile și creșterea cu 20 % a eficienței energetice. În domeniul educației, obiectivele sunt reducerea la mai puțin de 10 % a ratei abandonului școlar timpuriu și creșterea la cel puțin 40 % a proporției persoanelor cu vârsta cuprinsă între 30 și 34 de ani care au absolvit studii superioare. A se vedea Comisia Europeană, Bilanțul Strategiei Europa 2020.

democratice – o condiție prealabilă pentru protejarea efectivă a drepturilor omului⁵.

Pentru a combate marginalizarea economică și socială persistentă și a asigura respectarea deplină a drepturilor fundamentale, cadrul UE identifică și stabilește standarde minime ce trebuie atinse în patru domenii principale: accesul la educație, ocuparea forței de muncă, sănătatea și locuințele, cu scopul de a ajuta statele membre să îndeplinească obiectivele globale ale Strategiei Europa 2020. Monitorizarea acestor standarde minime ar trebui să se bazeze pe indicatori comuni, comparabili și fiabili, raportați anual⁶. Ca răspuns, Comisia Europeană, recunoscând efectele crizei financiare și fragilitatea stabilității sociale, a inclus în mecanismul său macroeconomic de supraveghere un tablou de bord cu indicatori privind ocuparea forței de muncă, inegalitatea și excluziunea socială⁷.

Sondajul-pilot cu privire la romi

În 2011, FRA a realizat – în cooperare cu Comisia Europeană, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) și Banca Mondială – un sondaj-pilot cu privire la populația romă și persoanele de alte etnii care locuiesc în apropiere. Studiul a adunat date din 11 state membre despre situația acestor persoane în ceea ce privește ocuparea forței de muncă, educația, locuințele și sănătatea, precum și aspectele legate de egalitatea de tratament și cunoașterea drepturilor⁸.

În sondaj au fost incluse în total 16 319 gospodării din Bulgaria, Republica Cehă, Franța, Grecia, Ungaria, Italia, Polonia, Portugalia, România, Slovacia și Spania. Din fiecare gospodărie a fost selectat un respondent în vârstă de cel puțin 16 ani, care a fost intervievat. În parte, informațiile oferite se referă la gospodăria în ansamblu, astfel încât, per total, datele prezintă condițiile de viață ale unui număr de 61 271 de persoane din aceste gospodării⁹. Pentru fiecare țară au fost eșantionate aleatoriu 1 000 de gospodării rome și 500 de gospodării de altă etnie care locuiau în vecinătate. Eșantionul a cuprins doar regiunile în care se știa că locuiește o populație romă de dimensiuni considerabile¹⁰.

Eșantionul reflectă situația tuturor regiunilor din cele 11 state membre cu o proporție peste medie a populației rome. Prin urmare, sondajul nu este reprezentativ

pentru totalul populației rome sau pentru populația în ansamblu a statelor membre incluse în sondaj. Sondajul scoate în evidență condițiile de viață din zonele în care identitatea romă este vizibilă într-o măsură mai mare decât în altele. Populația de altă etnie inclusă în eșantion provine din aceeași zonă și se diferențiază de romi în ceea ce privește venitul, ocuparea forței de muncă și locuințele. În plus, există o discrepanță economică vizibilă între aceste două grupuri și „populația majoritară”, termen folosit în acest document pentru a descrie ansamblul populației dintr-o țară, care reflectă standardul mediu de viață din țara respectivă. Cercetarea a arătat că atât persoanele rome, cât și cele de altă etnie incluse în sondaj se confruntă deseori cu aceleași aspecte ale marginalizării și cu lipsa infrastructurii care caracterizează zonele de locuit segregate.

Etnia romă a fost stabilită doar prin autoidentificare. Acest lucru implică o conștientizare explicită și un anumit sentiment de apartenență la minoritatea romă.

O sinteză a rezultatelor principale a fost publicată de către PNUD împreună cu Comisia Europeană în 2012¹¹. Prezentul raport oferă o analiză mai detaliată în raport cu obiectivele Strategiei Europa 2020 privind ocuparea forței de muncă, sărăcia și excluziunea socială. Se axează pe situația încadrării în muncă și pe factorii care determină situația încadrării în muncă atât a respondenților individuali, cât și a gospodăriilor, pe tiparele riscului de sărăcie și pe situația financiară și condițiile de viață ale gospodăriilor. Analiza încearcă să contribuie în special la înțelegerea decalajelor în materie de încadrare în muncă identificate în cadrul sondajului și a posibilei corelări a acestor decalaje cu factori precum segregarea, condițiile de viață și educația.

Este important ca acești factori să fie luați în considerare, întrucât încadrarea în muncă, sub forma muncii remunerate, presupune mai întâi existența unor locuri de muncă disponibile; în al doilea rând, existența unei mâini de lucru calificate corespunzător; și, în al treilea rând, condiții adecvate care să permită mâinii de lucru să se angajeze într-o activitate zilnică, regulată. În această privință, lipsa investițiilor de stat sau private limitează disponibilitatea locurilor de muncă, iar lipsa calificărilor limitează competențele de care au nevoie angajatorii. În plus, factori precum traiul în zone segregate unde accesul la mijloacele de transport în comun este redus sau chiar inexistent, iar infrastructura este precară, obligațiile legate de creșterea copiilor, precum și discriminarea și rasismul reduc posibilitățile de a găsi un loc de muncă.

⁵ Consiliul European, Comitetul de Miniștri (2010).

⁶ Comisia Europeană (2011).

⁷ Comisia Europeană (2013a).

⁸ FRA (2012).

⁹ Un grup suplimentar eșantionat alcătuit din migranți romi din Franța nu este inclus în această analiză. Rezultatele cu privire la acest eșantion se găsesc în: Cherkezova, S., Tomova, I. (2013).

¹⁰ Informații detaliate privind alegerea și sfera de cuprindere a eșantionului se găsesc în: FRA (2013).

¹¹ FRA (2012).

Gospodăriile rome din zone segregate

Zonele vizate de sondaj au fost selectate astfel încât să includă atât zone urbane, cât și rurale, precum și zone cu o pondere mai ridicată de romi rezidenți.

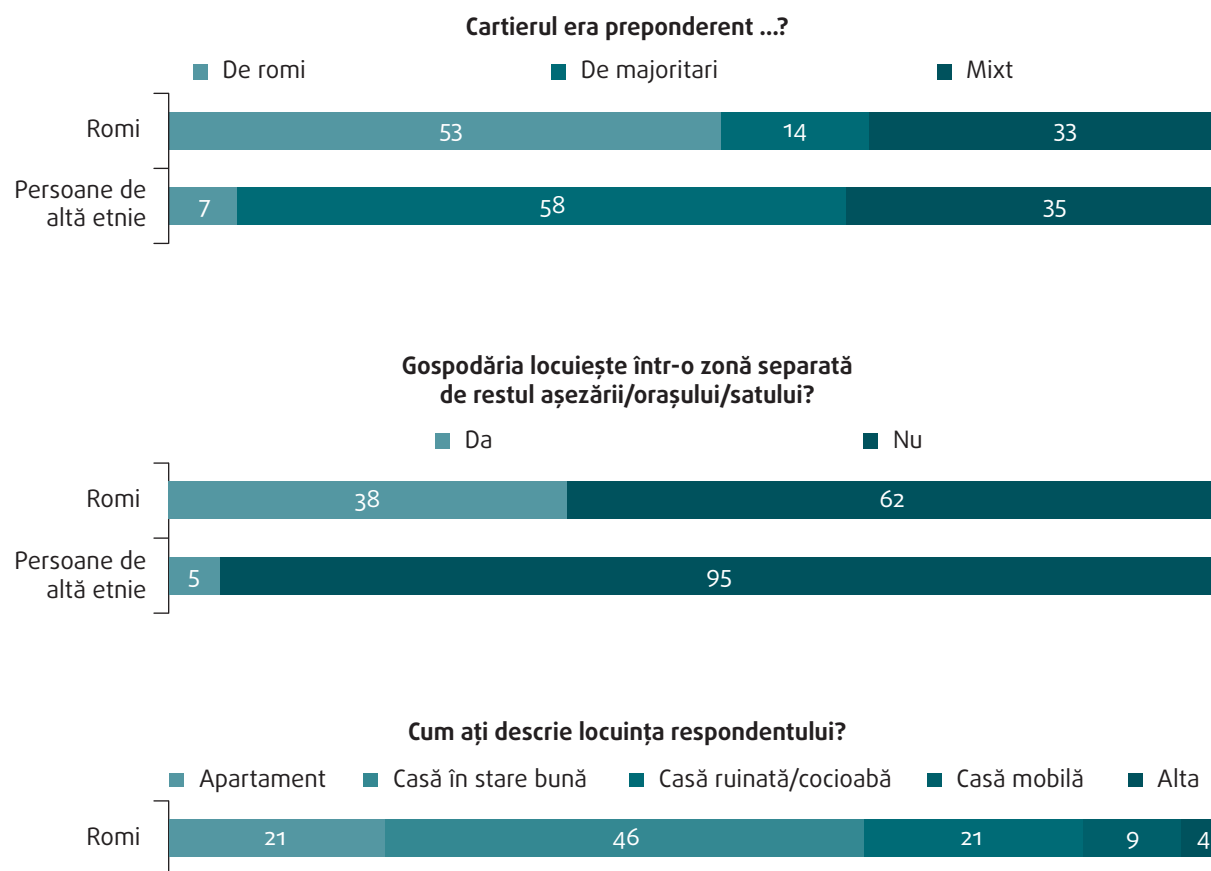
Gospodăriile rome au fost selectate în vederea includerii în sondaj în cazul în care cel puțin un membru al gospodăriei s-a declarat rom. Termenul „rom”, astfel cum este folosit de Consiliul Europei, se referă la romi, sinti, kale și grupurile conexe din Europa, inclusiv la nomazi și la grupurile estice (domi și lomi). Termenul acoperă marea diversitate a grupurilor în cauză, inclusiv persoanele care se autoidentifică drept țigani¹². Termenul „populație de altă etnie” se referă la persoanele care locuiesc în proximitatea imediată a populației rome incluse în sondaj, aceștia nefiind reprezentativi pentru populația majoritară.

În Franța, romii incluși în sondaj sunt *gens du voyage* care locuiesc în locuri de popas (*aire d'accueil*). În Italia și în Grecia, aproximativ jumătate și, respectiv, o treime dintre respondenții romi, adică 47 % și 30 %, locuiesc în tabere.

Intervievatorilor li s-a cerut să clasifice tipul cartierului în care locuiesc respondenții (figura 1). Rezultatele arată că romii incluși în sondaj sunt concentrați în cartiere diferite de cele ale persoanelor de altă etnie din proximitate. Peste jumătate dintre persoanele de alte etnii locuiesc în zone cu populație majoritară, însă acest lucru este valabil pentru doar 14 % din romi, peste jumătate dintre romi locuind într-un cartier rom.

În medie, aproximativ 38 % din romii incluși în sondaj locuiesc în zone segregate, spre deosebire de media de 5 % a persoanelor de altă etnie, conform evaluării interviuatorilor. În plus, 20 % din romi locuiesc în cocioabe sau case dărăpănate, iar 9 % în rulote sau locuințe mobile (în Franța, Grecia și Italia).

Figura 1: Evaluarea zonei respondentului de către interviuator, cu defalcare pe populație romă și populație de altă etnie (%)

Sursă: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, persoane din gospodărie

¹² Consiliul Europei (2012).

Principalele constatări și opinia FRA

PRINCIPALELE CONSTATĂRI PRIVIND SĂRĂCIA ȘI OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ ÎN RÂNDUL ROMILOR

Publicația „Situția romilor în 11 state membre ale UE – Rezultatele sondajelor pe scurt”, realizată în comun de FRA, PNUD, Banca Mondială și Comisia Europeană, prezintă principalele constatări rezultate din combinarea informațiilor culese în sondajele PNUD și FRA cu privire la romi, care includ și date privind sărăcia și ocuparea forței de muncă:

Sărăcia

- În medie, aproximativ 90 % din romii incluși în sondaj trăiesc în gospodării în care venitul pe membru al gospodăriei se situează sub limitele naționale ale sărăciei.
- În medie, aproximativ 40 % din romi locuiesc în gospodării în care unul dintre membri a fost nevoit să se culce înfometat cel puțin o dată în luna anterioară, deoarece nu a putut să își cumpere de mâncare.

Ocuparea forței de muncă

- În medie, se raportează că mai puțin de unul din trei romi este încadrat în muncă și remunerat.
- Unul din trei respondenți romi a afirmat că este șomer.
- Alții au afirmat că sunt casnici, pensionari, inapți pentru muncă sau întreprinzători pe cont propriu.

Rezultatele sondajului arată că romii se confruntă cu multiple obstacole în calea accesului la piața muncii: au fost constatate rate ale ocupării forței de muncă extrem de reduse, îndeosebi în rândul tinerilor romi și al tinerilor de altă etnie care locuiesc în vecinătatea acestora. Lipsa calificărilor obținute în cadrul sistemului de învățământ, împreună cu segregarea locuințelor și cu discriminarea, agravează procesele de excludere de pe piața muncii cu forme legale. De asemenea, rezultatele relevă faptul că numeroși romi continuă să îndure condiții precare de locuit și sărăcie extremă care impun o povară deosebită asupra femeilor și copiilor, dat fiind că aceștia petrec mult mai mult timp în gospodărie. Constatările mai arată și diferențe semnificative între state, însă acestea ar trebui avute în vedere la elaborarea programelor de incluziune și ocupare a romilor, precum și de reducere a sărăciei.

Accesul la locuri de muncă

Sondajul constată că rata de ocupare a forței de muncă este extrem de redusă în rândul romilor din toate statele membre participante. Numai 28 % din romi și 45 % din persoanele de altă etnie care locuiesc în vecinătatea romilor, cu vârsta de minimum 16 ani, declară că activitatea lor principală este o formă de muncă plătită. Un procent semnificativ din populația romă care desfășoară o activitate remunerată se confruntă cu condiții de muncă precare: 23 % prestează munci ocazionale, 21 % sunt întreprinzători pe cont propriu, iar 9 % sunt angajați cu normă parțială.

Procentul persoanelor de altă etnie care locuiesc în vecinătatea romilor și care prestează o muncă remunerată se situează sub media națională în toate statele membre incluse în sondaj, ceea ce ar părea să indice faptul că zonele care au fost vizate de sondaj, unde există densități mari ale populației rome, sunt, de fapt, lipsite de oportunități de angajare în general și, prin urmare, se caracterizează per ansamblu printr-un nivel ridicat al sărăciei. În pofida acestui nivel ridicat, persoanele intervievate care nu sunt de etnie romă se înscriu în același tipar cu populația generală, ceea ce nu se întâmplă și în cazul romilor. Acest fapt ar putea să indice că tiparele lor de încadrare în muncă sunt diferite și că, prin urmare, intervențiile la nivel național care vizează regiuni aflate în relativ declin economic ar putea să nu aducă beneficii și populației rome. Tinerii romi cu vârste cuprinse între 16 și 24 de ani prezintă cea mai redusă rată de ocupare în rândul romilor (24 %), dar și cea mai mică diferență față de persoanele de altă etnie care locuiesc în imediata lor vecinătate (27 %).

Ratele șomajului declarat de romi sunt de trei ori mai mari decât în rândul persoanelor de altă etnie care locuiesc în vecinătatea lor și al populației generale. Totuși, 74 % din romii șomeri au declarat că se află în căutarea unui loc de muncă.

Opinia FRA

Strategia Europa 2020 își propune ca, în 2020, 75 % din populația cu vârsta cuprinsă între 20 și 64 de ani să aibă un loc de muncă. Pentru a se atinge această țintă în cazul romilor, strategiile naționale de ocupare a forței de muncă trebuie să ia în considerare situația specială a acestora și să își intensifice eforturile de a sprijini inițiativele generatoare de venituri la nivel local. În unele state membre, acest lucru ar putea presupune sprijinirea diferitelor forme de angajare și a activităților independente, cum ar fi activitățile comerciale. Autoritățile publice ar trebui să se asigure că programele de formare profesională care se adresează romilor reflectă situația specifică a acestora, precum și cerințele pieței muncii.

Programele publice de ocupare a forței de muncă pot fi o soluție temporară de combatere a șomajului, însă ele ar trebui folosite și ca o oportunitate de recalificare și perfecționare profesională. Investițiile locale în infrastructură și servicii publice, de exemplu în asistența medicală și îngrijirea copiilor, ar putea fi utilizate pentru stimularea ocupării forței de muncă la nivel local, ceea ce le-ar aduce beneficii romilor, atât prin dobândirea de competențe, cât și prin crearea de locuri de muncă.

Strategia Comisiei Europene pentru egalitate între femei și bărbați a identificat cinci domenii prioritare, axându-se îndeosebi pe obținerea aceluiași nivel de independență economică. În acest sens, dacă strategiile de ocupare a forței de muncă și de generare a veniturilor s-ar concentra în mod specific asupra femeilor rome, acest fapt ar putea contribui la atingerea obiectivului menționat mai sus.

Probleme de securitate socială legate de ocuparea forței de muncă

Un bun indicator pentru evaluarea calității locului de muncă îl reprezintă accesul la asigurările medicale și sociale, inclusiv la programele de pensii. Rezultatele sondajului arată că un procent substanțial dintre romii au locuri de muncă nesigure sau fără forme legale și nu îndeplinesc condițiile pentru a beneficia de asigurările medicale și sociale, inclusiv de programele de pensii. În medie, 19 % din romii cu locuri de muncă remunerate afirmă că nu au asigurare medicală. Când privește pensiile, rezultatele sondajului arată că, dintre romii cu vârsta de minimum 45 de ani intervievați, unul din trei nu are nicio așteptare în ceea ce privește pensia sau, dacă și-a încetat perioada activă, nu primește pensie. Prin comparație, doar 5 %-11 % din persoanele de altă etnie care locuiesc în imediata vecinătate a romilor în aceste

state afirmă că nu primesc pensie sau că nu cred că vor beneficia de pensie după retragerea din activitate.

Opinia FRA

Statele membre ale UE ar trebui să studieze modurile în care ar putea să ofere asigurări medicale romilor care au locuri de muncă nesigure sau fără forme legale și să crească gradul de sensibilizare privind disponibilitatea asigurărilor medicale gratuite destinate persoanelor care nu pot contribui, dat fiind că accesul la asistență medicală constituie un drept fundamental. De asemenea, statele membre ar trebui să se asigure că angajatorii își îndeplinesc obligațiile referitoare la plata contribuțiilor la sistemul de asigurări de sănătate, inclusiv pentru contractele de muncă temporare și flexibile.

Statele membre ale UE ar trebui să studieze problema dreptului la pensie al romilor sau pe cea a necunoașterii acestor drepturi. Pensia este esențială pentru ca persoanele mai în vârstă să poată trăi independent, ea contribuind în mod semnificativ la bunăstarea și supraviețuirea financiară a unei gospodării cu stare materială precară.

Sărăcia și condițiile de trai caracterizate de marginalizare

Neputința de a găsi un loc de muncă și riscul de sărăcie sunt legate între ele. În Portugalia, România și Slovacia, aproape toate gospodăriile rome participante la sondaj aveau un venit disponibil situat sub pragul național al riscului de sărăcie.

Pe de altă parte, a fi „încadrat în muncă” nu înseamnă lipsa riscului de sărăcie, care depinde de tipul de muncă desfășurată și de remunerația primită. Munca remunerată pare să aibă un impact aproape inexistent asupra situației economice relative a gospodăriilor rome incluse în sondaj.

Sărăcia nu îi afectează în mod egal pe toți membrii gospodăriei. Copiii rome sunt cei mai vulnerabili și se confruntă cu dezavantaje multiple: 42 % dintre romii care trăiesc în gospodării cu un venit mai mic decât rata națională a riscului de sărăcie sunt copii și adulți tineri cu vârste mai mici de 18 ani. Rata riscului de sărăcie a gospodăriilor rome cu patru sau mai mulți copii este de aproape 100 %. În cazul gospodăriilor cu doi sau mai mulți copii, încadrarea în muncă a femeilor nu este suficientă pentru a depăși riscul relativ de trai sub pragul sărăciei. Există diferențe semnificative numai în cazul gospodăriilor fără copii sau cu un singur copil, dacă măcar o membră a gospodăriei are un loc de muncă.

Rata înfometării copiilor identificată în urma sondajului este de cel puțin trei ori mai mare în cazul romilor decât în cazul persoanelor de altă etnie. În medie, 41 % din copiii romi locuiesc în gospodării în care unul dintre membri a fost nevoit să se culce înfometat cel puțin o dată în luna anterioară, deoarece nu a putut să își cumpere de mâncare.

Opinia FRA

Statele membre ale UE ar trebui să se asigure că romii și alte grupuri marginalizate beneficiază de asistență socială și în materie de locuințe, pentru a combate fenomenul sărăciei extreme, inclusiv lipsa hranei sau caracterul necorespunzător al acesteia.

În temeiul dreptului internațional, statele membre au obligația să se asigure că minorii din gospodăriile caracterizate de sărăcie extremă, inclusiv romii, nu cresc în condiții de malnutriție care le-ar putea provoca daune fizice și psihologice de lungă durată. Convenția cu privire la drepturile copilului (CDC, articolul 27) și Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (articolul 24) garantează dreptul oricărui copil de a beneficia de un nivel de trai care să permită dezvoltarea sa fizică, mentală, spirituală, morală și socială.

Comisia Europeană și statele membre ar trebui să se asigure că fondurile acordate de Uniunea Europeană în contextul cadrului financiar multianual sunt utilizate în mod eficient și eficace pentru a oferi hrană și sprijin persoanelor celor mai defavorizate, astfel încât romii, îndeosebi copiii, să nu sufere de înfometare. Această utilizare a fondurilor este conformă cu Recomandarea privind sărăcia în rândul copiilor, publicată ca anexă la Pachetul de investiții sociale 2013, care îndeamnă statele membre să elaboreze și să implementeze politici menite să combată sărăcia și excludiunea socială a copiilor, promovând starea de bine a acestora.

Este posibil ca munca remunerată să nu fie suficientă pentru a combate sărăcia extremă a familiilor rome. Statele membre ar trebui să se asigure că salariile și prestațiile sociale le permit familiilor să dispună de un venit suficient care să le țină departe de sărăcia extremă.

Bariere structurale în calea integrării pe piața muncii

Prejudecățile și discriminarea pe criterii etnice reprezintă factorii principali care îngreunează integrarea romilor pe piața muncii. Numeroși romi au afirmat că au avut parte de un tratament inegal la căutarea unui loc de muncă în ultimii cinci ani. În Spania, România și Portugalia, 38 %-40 % au afirmat

că s-au confruntat cu acest tip de discriminare. În Italia, Grecia și Republica Cehă, cifrele se situează între 66 % și 74 %. Mulți romi au afirmat că au avut parte de tratament discriminatoriu și la locul de muncă, de exemplu în Republica Cehă (41 %) și în Grecia (33 %).

Segregarea și condițiile precare de locuit sunt factori majori care influențează cercul vicios al excluderii. Ele afectează aspirațiile persoanelor și determină strategiile de supraviețuire pe care le aleg acestea. Potrivit evaluărilor realizate de interviuatori, aproximativ 38 % din romii intervievați locuiesc în zone segregate, față de numai 5 % din persoanele de altă etnie care locuiesc în vecinătate; aproximativ 20 % din romi locuiesc în cocioabe sau case ruinate. În rândul celor intervievați, 42 % din romi și 12 % din persoanele de altă etnie au declarat că nu au acces la energie electrică, la apă curentă sau la canalizare.

Lipsa oportunităților de angajare are legătură și cu segregarea locuințelor. Persoanele care nu sunt de etnie romă și care locuiesc în cartiere de romi prezintă rate de ocupare mai reduse (31 %) decât aceleași persoane care locuiesc în cartiere ocupate de populația majoritară (41 %).

Opinia FRA

Statele membre ale UE și Comisia Europeană au obligația de a garanta implementarea și monitorizarea efectivă a legislației privind egalitatea de tratament în contextul încadrării în muncă, al activității profesionale și al formării. Organismele care veghează la respectarea egalității ar trebui să se asigure că cetățenii, îndeosebi grupurile cele mai expuse riscului discriminării, cum sunt romii, cunosc prevederile legale relevante și pot face uz de ele în mod efectiv.

Statele membre ar trebui să ia în considerare adoptarea unor acțiuni care să garanteze respectarea dreptului la locuință (punctul 31 din Carta Socială Europeană) cu scopul de a preveni și a reduce fenomenul persoanelor fără adăpost, făcând accesibile locuințe decente pentru cei care nu dispun de resurse suficiente. În temeiul Regulamentului [(CE) nr. 1080/2006] al Consiliului privind Fondul European de Dezvoltare Regională și al Regulamentului [(CE) nr. 1081/2006] privind Fondul Social European, statele membre ar trebui să utilizeze fondurile structurale ale UE pentru a dezvolta și a îmbunătăți infrastructura de utilități publice din zonele defavorizate și pentru a îmbunătăți accesul egal la locuri de muncă și servicii publice. Strategiile locale de integrare ar trebui să se concentreze pe reducerea segregării teritoriale și locative pe motiv de origine etnică.

Statele membre ar trebui să aibă în vedere colectarea sistematică de informații cu scopul de a monitoriza implementarea politicilor de integrare a romilor prin prisma infrastructurii publice și a segregării teritoriale și locative.

Dezvoltarea infrastructurii poate constitui un instrument eficient de creare de locuri de muncă la nivel local. Proiectele de acest tip ar trebui să își propună explicit implicarea șomerilor din comunitățile vulnerabile. Chiar și atunci când costurile pe termen scurt sunt mai ridicate, totuși investiția suplimentară merită pe termen lung, dat fiind că se traduce printr-o reducere a riscului de sărăcie și excluziune socială și un nivel sporit de coeziune socială. Prin urmare, statele membre ar putea lua în considerare includerea unor astfel de beneficii intangibile în procedurile de achiziții din cadrul proiectelor de infrastructură finanțate de UE și implementate la nivel local.

1

Modele de participare pe piața muncii

CONSTATĂRI PRINCIPALE

- Ratele de ocupare a forței de muncă sunt extrem de scăzute în rândul romilor în toate statele incluse în sondaj: doar 28 % din romi și 45 % din persoanele de altă etnie care locuiesc în vecinătatea acestora, cu vârsta de minimum 16 ani, menționează munca plătită ca activitate principală.
- Cel mai mare decalaj în materie de ocupare a forței de muncă se înregistrează în Portugalia, unde doar 15 % din romi au afirmat că sunt încadrați într-o formă de muncă plătită, în timp ce 43 % din persoanele de altă etnie din aceeași zonă declară că munca remunerată este activitatea lor principală. Situația este similară în Slovacia și Spania, deși în cazul celei din urmă diferențele privind ocuparea forței de muncă sunt mai mici.
- O mare parte a romilor care efectuează o muncă remunerată se confruntă cu condiții precare de încadrare în muncă: 23 % prestează munci ocazionale, 21 % sunt întreprinzători pe cont propriu și 9 % sunt angajați cu normă parțială.
- În Grecia, decalajul între ratele de ocupare este practic inexistent, rezultatele fiind extrem de similare în cazul romilor care efectuează muncă remunerată și al celorlalte etnii din vecinătatea lor (39 % și respectiv 40 %). Grecia deține cel mai scăzut procentaj de romi de vârstă activă (20-64 de ani) care lucrează cu normă întreagă (14 %).
- Dintre romii încadrați în muncă și remunerați, cei din Ungaria, Slovacia și Republica Cehă prezintă cele mai mari procentaje de încadrare cu normă întreagă (81 %, 80 % și respectiv 79 %), ceea ce ar putea fi o reminiscență a sistemului economic anterior.
- Romii tineri înregistrează cea mai scăzută rată a ocupării forței de muncă din rândul populației rome (24 %), dar și cel mai mic decalaj în raport cu persoanele de altă etnie incluse în sondaj (27 %).
- Cu toate acestea, situația generală continuă să fie potrivnică romilor tineri, întrucât 19 % din persoanele de altă etnie și 58 % din romii cu vârsta cuprinsă între 16 și 24 de ani nu sunt încadrați în muncă și nu urmează niciun program educațional sau de formare.
- În afară de Republica Cehă, Italia și Slovacia, procentul de încadrare într-o formă de muncă remunerată a persoanelor care nu sunt de etnie romă din statele incluse în sondaj se situează sub media națională. Acest lucru arată că zonele vizate de sondaj, caracterizate de o densitate mare a populației rome, sunt și zone lipsite de oportunități de angajare și, prin urmare, se confruntă cu un nivel ridicat de sărăcie.
- Comparând cifrele privind munca remunerată în cazul romilor și al populației generale, se constată că nu există nicio legătură între acestea, ceea ce indică faptul că politicile naționale care vizează piața muncii nu ajung și la populația romă.
- Femeile rome din Republica Cehă, Ungaria și Slovacia sunt încadrate într-o formă de muncă remunerată într-o proporție egală sau chiar mai mare decât bărbații. Cea mai mare disparitate dintre femeile și bărbații romi în ceea ce privește ocuparea forței de muncă se înregistrează în Grecia și Franța. În Grecia, aproximativ o treime dintre romii incluși în sondaj locuiesc în tabere. În Franța, 100 % dintre participanții la sondaj locuiesc în tabere, ceea ce ar putea fi un indicator al unei diviziuni mai tradiționale a muncii în rândul romilor nomazi.

Participarea romilor pe piața muncii a fost scăzută în întreaga Europă în ultimii 20 de ani. După perioada de tranziție de la sistemul socialist din Europa Centrală și de Est, rata de ocupare a forței de muncă în rândul romilor a scăzut în mod dramatic¹³. Romii au fost primii disponibilizați de la locurile de muncă ce necesită un nivel scăzut de competențe și deseori au rămas șomeri, nereușind să revină nici la profesiile tradiționale precum comerțul, producerea și vânzarea produselor de artizanat și prelucrarea metalelor¹⁴.

Criza economică a produs efecte negative profunde asupra celor situați la limita inferioară a distribuției veniturilor¹⁵. Persoanele cu un nivel scăzut de calificare, încadrate în sectoarele cu salarii mici și care aveau locuri de muncă precare, s-au numărat printre primele disponibilizate. În statele membre din sudul Uniunii Europene și în unele dintre cele situate în est, rata șomajului continuă să crească¹⁶. Studiul realizat de PNUD privind populația romă din sudul și sud-estul Europei indică faptul că în anul 2011, în comparație cu 2004, reducerea ratei de ocupare a forței de muncă în rândul romilor era proporțional mai mare decât în rândul persoanelor de altă etnie. Deși romii cu vârste cuprinse între 15 și 24 de ani și-au îmbunătățit în mod semnificativ nivelul de educație, acest lucru nu se reflectă încă în perspective mai bune de încadrare în muncă. Politicile au redus decalajele educative dintre romi și persoanele de altă etnie, însă nu au fost secondate de programe de ocupare a forței de muncă cu impact asupra rezultatului general. Studiul realizat de PNUD conchide că participarea romilor la educație încă nu a dat roade pe piața muncii¹⁷.

Datele sondajului realizat de FRA indică faptul că tiparele de activități din cadrul comunităților rome sunt deseori diferite atât de cele ale populației generale, cât și de cele ale populației care nu este de etnie romă din vecinătate. Atunci când se compară situația romilor cu cea a persoanelor de altă etnie (atât ansamblul populației, reflectat în media înregistrată la nivel național, cât și persoanele care nu sunt de etnie romă și care locuiesc în imediata vecinătate), trebuie să se ia în considerare diferențele dintre structura demografică a ambelor grupuri. Romii incluși în sondaj sunt mult mai tineri, locuiesc în gospodării de mai mari dimensiuni și au, în medie, mai mulți copii. Prin urmare, în comparație cu ansamblul populației și cu persoanele care nu sunt de etnie romă incluse în sondaj, în rândul romilor procentajul populației de vârstă activă este mai crescut, iar cel al pensionarilor și persoanelor în vârstă, mai scăzut. Aceste diferențe provoacă decalaje și mai

pronunțate între romi și persoanele de alte etnii din punctul de vedere al încadrării în muncă.

1.1. Munca remunerată

În sondajul FRA cu privire la romi, respondenților li s-au adresat întrebări privind situația lor actuală pe piața muncii, făcându-se distincție între munca plătită, lipsa unui loc de muncă, activitățile casnice și calitatea de pensionar. În cadrul sondajului, respondentul selectat din fiecare gospodărie era rugat să furnizeze informații despre fiecare membru al gospodăriei cu vârsta de minimum 16 ani, alegând dintre 17 activități principale posibile¹⁸. Obiectivul Strategiei Europa 2020 este ca 75 % din populația cu vârste cuprinse între 20 și 64 de ani să fie încadrată în muncă, pornind de la valoarea de referință de 69 % înregistrată în 2009. Cadrul UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor urmărește obiective similare, având drept scop reducerea diferențelor în materie de ocupare a forței de muncă dintre romi și ansamblul populației. Acest decalaj, dedus pe baza datelor din sondajul realizat de FRA, are la bază activitatea principală curentă declarată de cei intervievați și nu se poate compara în mod direct cu ratele de ocupare publicate de Eurostat pentru obiectivele UE 2020. Acestea din urmă se bazează pe definiția oferită de Organizația Internațională a Muncii, și anume „să fi muncit cel puțin o oră în ultima săptămână”. Totuși, aceste cifre pot fi utilizate pentru a evidenția amploarea decalajelor dintre grupuri – așadar și amploarea provocărilor cu care se confruntă Cadrul pentru strategiile naționale de integrare a romilor. Rezultatele sondajului realizat de FRA scot la iveală diferențe semnificative între romi și persoanele de altă etnie care locuiesc în vecinătatea lor în ceea ce privește participarea pe piața muncii (figura 2).

Cel mai mare decalaj în materie de ocupare a forței de muncă se înregistrează în Portugalia, unde doar 15 % dintre romi au declarat că munca plătită constituie activitatea lor principală, față de 43 % din persoanele de altă etnie din vecinătate. Situația este similară în Slovacia și Spania, deși în cazul celei din urmă diferențele privind ocuparea forței de muncă sunt mai mici. Prin contrast, în Grecia acest decalaj este practic inexistent, rezultatele fiind foarte similare în cazul romilor (39 %) și al persoanelor de altă etnie (40 %).

Deși aceste cifre ar putea confirma un tipar general al defavorizării romilor în majoritatea statelor, situația diferă semnificativ de la o țară la alta, ceea ce se poate datora condițiilor variabile dintre statele membre. Diferențele pot, de asemenea, să provină din diversitatea internă a grupurilor de romi, care, pe lângă

¹³ Ringold, D. (2000).

¹⁴ Liégeois, J.-P. (2007).

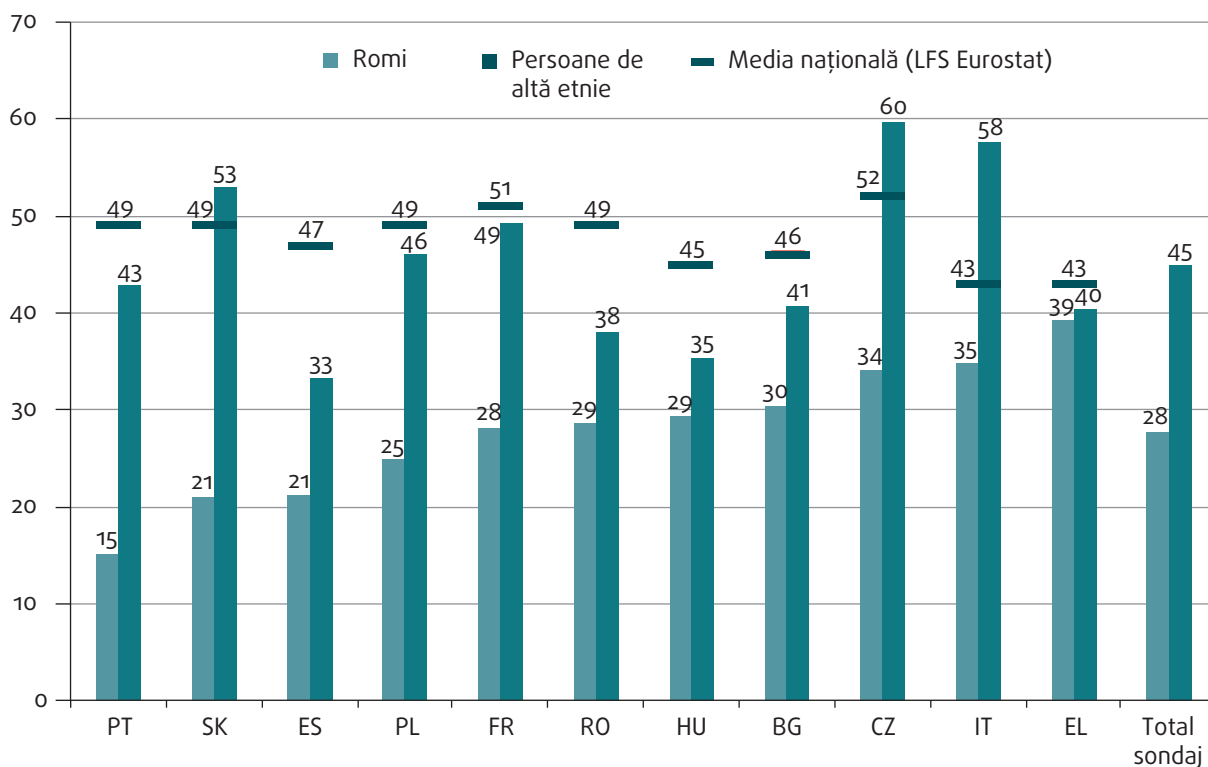
¹⁵ FRA (2010); Horváth, B., et al. (2012).

¹⁶ Observatorul European al Condițiilor de Muncă (*European Working Conditions Observatory – EWCO*), disponibil la adresa <http://eurofound.europa.eu/ro/observatories/eurwork>.

¹⁷ O'Higgins, N. (2012), p. 33 și urm.

¹⁸ Pentru detalii, consultați FRA (2013).

Figura 2: „Munca plătită” ca activitate principală declarată (incluzând norma întreagă, norma parțială, munca ocazională și activități pe cont propriu) în sondajul privind populația romă și în sondajul Eurostat privind forța de muncă (Labour Force Survey – LFS), pe state membre (%)

Surse: Sondajul-pilot cu privire la romii realizat de FRA, 2011, persoane din gospodărie (cu vârsta de minimum 16 ani); media anuală din sondajul Eurostat privind forța de muncă 2011 (cu vârsta de minimum 15 ani)

alte criterii, se diferențiază prin ocupațiile tradiționale pe care le-au desfășurat cândva¹⁹.

Datele din sondaj sugerează faptul că în Bulgaria, Republica Cehă, Italia și Grecia rata de ocupare a romilor este mai mare de cel puțin două ori decât în Portugalia. Aceste rezultate necesită o analiză aprofundată la nivel național, întrucât modelele de ocupare a forței de muncă și calitatea acestora diferă în mod substanțial. Potrivit sondajului FRA, deși Grecia și Italia prezintă cele mai mari rate ale muncii remunerate, tot ele înregistrează și – de exemplu – cel mai redus procentaj de încadrare cu normă întreagă. În Grecia, doar 14 % din romii de vârstă activă (20-64 de ani) care realizează o muncă plătită sunt încadrați cu normă întreagă, față de 71 % din persoanele de altă etnie care locuiesc în vecinătatea lor. Majoritatea respondenților romi din Grecia au declarat că lucrează pe cont propriu sau că prestează munci ocazionale (a se vedea și figura 6). Rapoartele tematice de țară arată că, începând cu anul 2000, s-a produs o schimbare notabilă în ceea ce privește formele de organizare a muncii. Activitățile independente tradiționale, de exemplu

comerțul ambulant, s-au redus, în schimb colectarea și comercializarea de materiale reciclabile, în special deșeuri de metal, au crescut semnificativ. În Italia, romii urmează un model mai tradițional al lucrului pe cont propriu, ei ocupându-se încă cu artizanatul și cu activități artistice și de comerț²⁰.

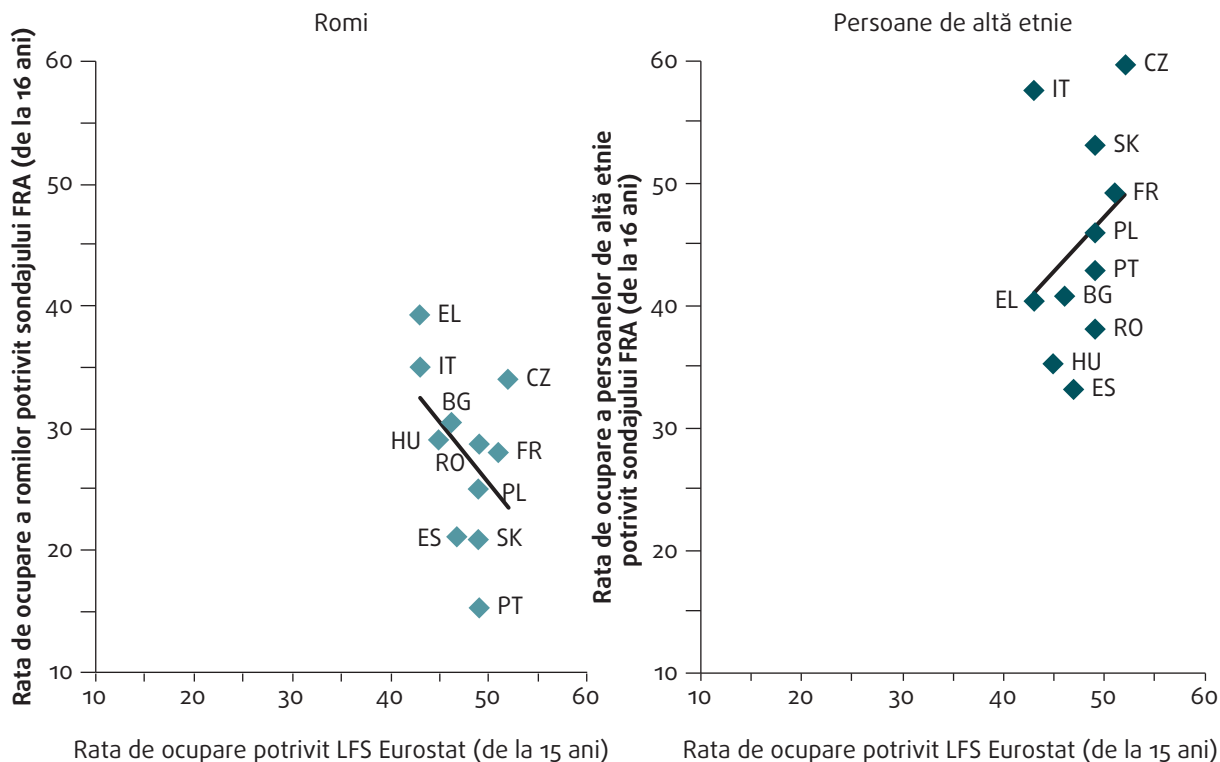
În general, ratele muncii remunerate măsurate în sondajul FRA se situează sub mediile naționale colectate de Eurostat²¹. Acest lucru arată în mod clar că zonele vizate de sondaj sau acelea cu o densitate mare a populației rome sunt și zone lipsite de oportunități de angajare și, prin urmare, se confruntă cu un nivel ridicat de sărăcie. Conform calculelor Eurostat, numai în Italia, Republica Cehă și Slovacia populația care nu este de etnie romă și care locuiește în vecinătatea romilor prezintă rate de ocupare mai mari decât media națională. Acest lucru indică faptul că, într-adevăr, există diferențe mari

²⁰ FRA, Studii tematice de țară privind situația romilor, 2013, disponibile la: <http://fra.europa.eu/en/country-data/2013/country-thematic-studies-situation-roma>.

²¹ Situația persoanelor care și-au declarat statutul pe piața muncii se regăsește în Sondajul privind forța de muncă (Mainstat) în cazul majorității statelor membre ale UE și a fost utilizată pentru comparația cu populația generală.

¹⁹ Marushiakova, E., Popov, V. (2001).

Figura 3: Ratele de ocupare declarate de romi și de persoanele de altă etnie, potrivit sondajului cu privire la romi și LFS Eurostat, pe state membre UE (%)

Surse: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, persoane din gospodărie (cu vârsta de minimum 16 ani); Sondajul Eurostat privind forța de muncă, 2011, Mainstat (cu vârsta de minimum 15 ani)

la nivel național și că în unele zone diferențele dintre cele două grupuri sunt chiar mai profunde.

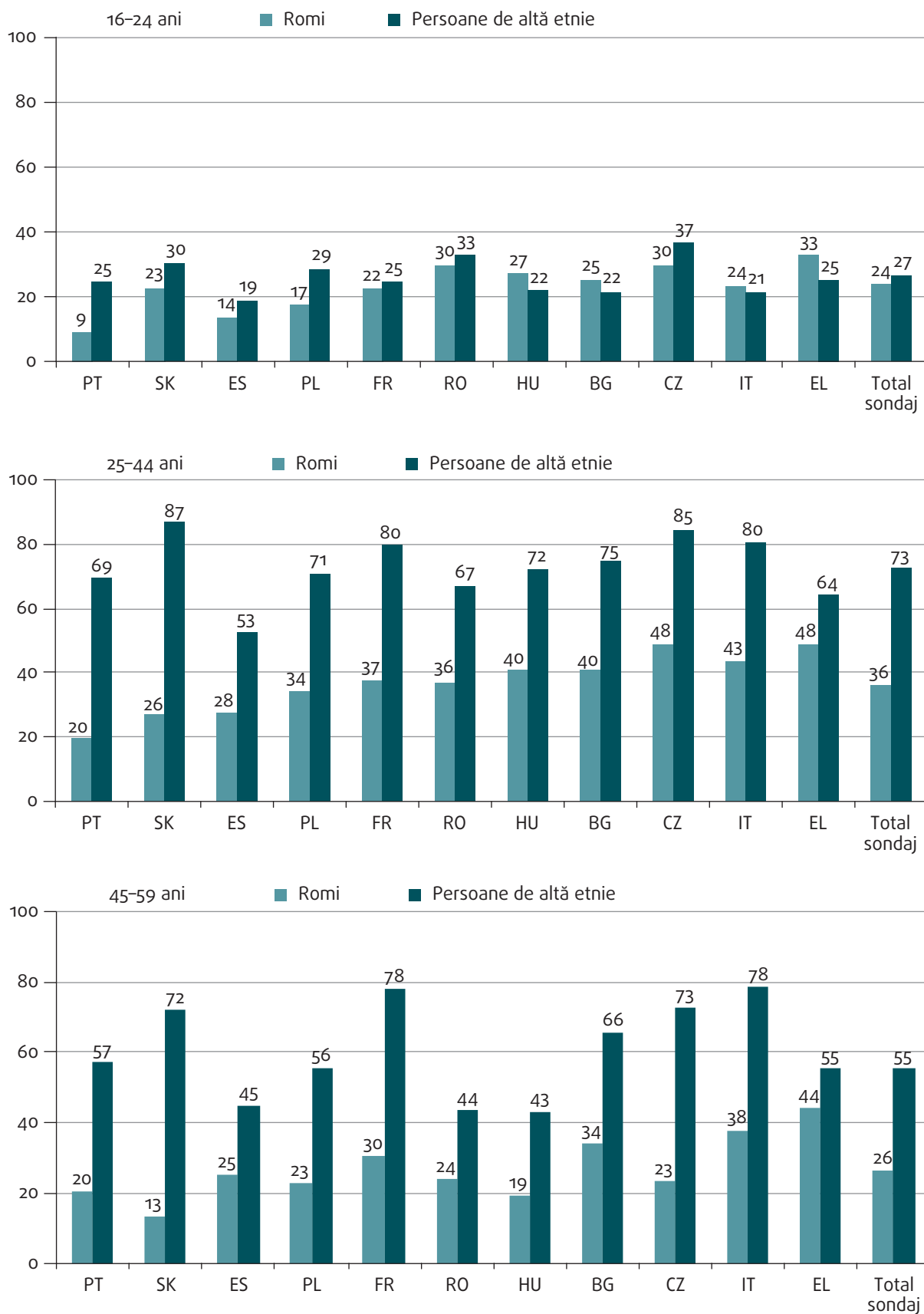
Ratele de ocupare a forței de muncă constatate de sondajul FRA pot fi diferite, ca domeniu de aplicare și definiție, de întrebarea standard utilizată în sondajul Eurostat privind forța de muncă (LFS) (figura 3). Eurostat utilizează mai puține categorii de răspuns și, de asemenea, include și persoanele cu vârsta de 15 ani. În plus, datorită eșantioanelor naționale de dimensiuni comparativ mici, marja de eroare în ceea ce privește rata ocupării forței de muncă în cazul sondajului FRA este mai mare decât în LFS. Eșantioanele de dimensiuni mai mari din sondajele naționale care vizează aceste zone ar putea oferi rezultate utile pentru monitorizarea și evaluarea rezultatelor strategiilor de incluziune a romilor.

Ar fi plauzibil să ne așteptăm ca ratele de ocupare a forței de muncă măsurate de sondajul FRA să fie, în general, mai ridicate în statele cu participare masivă pe piața muncii potrivit sondajului LFS. Această presupunere se confirmă în cazul persoanelor de altă etnie, dar în cazul romilor situația se inversează. În statele unde LFS înregistrează rate de ocupare a forței de muncă mai mari, sondajul FRA a descoperit că aceste rate sunt mai ridicate în rândul persoanelor de altă

etnie, dar mai scăzute în rândul romilor intervievați. Rezultatele contradictorii sugerează că ratele de ocupare mai mari înregistrate la nivelul național al populației generale nu înseamnă rate de ocupare mai mari și pentru romi. Constatările sprijină rezultatele analizei efectuate de PNUD, fiind o dovadă a faptului că, în perioada 2004-2011, romii au fost deconectați de la dinamica pieței naționale a muncii în statele membre din centrul și sud-estul Uniunii Europene²². În timp ce Portugalia, Spania și Franța prezintă tipare asemănătoare celor din statele membre din centrul și sud-estul UE – având rate de ocupare a romilor cu mult sub media națională –, acest lucru nu este valabil și în cazul Greciei, unde ratele muncii remunerate în cazul romilor coincid cu cele ale persoanelor de altă etnie care locuiesc în vecinătatea lor, fiind situate imediat sub media națională.

²² O'Higgins, N. (2012). Sondajul PNUD a acoperit următoarele state și incluse în sondajul FRA privind romii: Bulgaria, Republica Cehă, Ungaria, România și Slovacia.

Figura 4: „Munca plătită” ca activitate principală declarată, pe grupe de vârstă și pe state membre UE (%)

Notă: Ierarhizarea țărilor se face în funcție de populația totală care desfășoară o muncă remunerată, conform figurii 2.

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, persoane din gospodărie

1.2. Participarea tinerilor pe piața muncii

Din perspectiva ocupării forței de muncă, categoria de romi cea mai defavorizată este formată din grupul celor mai tineri, cu vârste între 16 și 24 de ani, deși ei prezintă cel mai redus decalaj față de persoanele care nu sunt de etnie romă din vecinătate. Numai 9 % dintre tinerii romi intervievați realizează o muncă plătită în Portugalia, față de 33 % în Grecia, unde se înregistrează cea mai ridicată participare pe piața muncii în rândul romilor intervievați (figura 4). Ratele de ocupare ale acestui grup de vârstă depind de procentul celor care încă urmează un program de învățământ sau de formare.

Educația este cheia creșterii oportunităților pe piața muncii. Deși procentul de romi respondenți care nu au frecventat niciodată școala scade semnificativ la grupele mai tinere, nivelul general de educație este încă scăzut pentru toți romii cu vârsta de peste 16 ani. Sondajul FRA arată că majoritatea tinerilor romi nu ajung să finalizeze învățământul secundar superior. Procentul de părăsire timpurie a școlii în rândul tinerilor romi cu vârste de 18-24 de ani variază între 72 % în Republica Cehă și 82 %-85 % în Bulgaria, Ungaria, Italia, Polonia și Slovacia. În Franța, Grecia, Portugalia, România și Spania, peste 93 % dintre romii cu vârste cuprinse între 18 și 24 de ani nu au absolvit nivelul de studii secundare superioare²³. Rata de părăsire timpurie a școlii, definită de indicatorul Strategiei Europa 2020 ca procentul de tineri cu vârsta de 18-24 de ani care nu urmează un program educațional sau de formare, era de 13,5 % în 2011, raportat la întreaga populație UE-28²⁴.

Cel mai tânăr grup de romi intervievați (cu vârsta de 16-24 de ani) înregistrează rate mai ridicate ale muncii remunerate decât grupul cel mai în vârstă (45 de ani și peste) în Slovacia, România și Republica Cehă. În toate statele în care s-a desfășurat sondajul, cele mai ridicate rate de ocupare se înregistrează în rândul romilor intervievați cu vârste între 25 și 44 de ani. În Republica Cehă și Grecia, aproape unul din doi respondenți de etnie romă din acest grup de vârstă a afirmat că desfășoară o muncă plătită.

Pentru cea mai tânără grupă de vârstă (16-24 de ani), cu excepția Portugaliei, diferențele dintre romii și persoanele de altă etnie care desfășoară o muncă remunerată sunt mici. Această constatare poate fi interpretată ca un progres. Însă PNUD, în raportul său referitor la țările din centrul și sud-estul Europei, a atras atenția asupra faptului că, în pofida unei creșteri semnificative a nivelului de studii absolvite de acest

grup de vârstă, efectele asupra ratei de ocupare s-au situat cu mult sub așteptări²⁵. Cu toate că nu sunt disponibile date comparative privind tendințele în celelalte state membre, există totuși indicatori care sugerează tendințe similare în Portugalia, Spania, Italia și Grecia. Deși în aceste state membre și în România nivelul de educație al romilor este mult mai redus decât în statele membre din Europa Centrală, totuși rata analfabetismului s-a redus cu peste 50 % în rândul romilor cu vârste cuprinse între 16 și 24 de ani față de romii cu vârsta de 45 de ani sau mai în vârstă²⁶. Având în vedere că rata șomajului în rândul tinerilor a atins un maxim istoric de 22,5 % în 2012 și a înregistrat niveluri de 55,3 % în Grecia, 53,2 % în Spania și 37,7 % în Portugalia, impactul educației asupra oportunităților de angajare pare să fie limitat pentru toți tinerii, inclusiv pentru romi²⁷. Interpretarea diferențelor de participare pe piața muncii între cohortele de vârstă trebuie să ia în considerare și evoluțiile politice, precum și corelarea cu ratele de participare la educație.

În general, persoanele de altă etnie prestează mai frecvent o muncă remunerată decât romii. Figura 4 arată diferențele în materie de ocupare dintre romi și celelalte etnii care locuiesc în vecinătate. Potrivit sondajului, cel mai mare decalaj privind ocuparea în rândul persoanelor cu vârsta de 16-24 de ani se înregistrează în Portugalia (o diferență de 16 puncte procentuale) și Polonia (o diferență de 11 puncte procentuale). Pentru grupa de vârstă 25-44 de ani, decalajul de ocupare între romi și ceilalți este mult mai mare, cu diferențe de 61 de puncte procentuale în Slovacia, respectiv 50 de puncte procentuale în Portugalia. Cel mai mic decalaj se observă în Grecia, cu 16 puncte procentuale, urmată de Spania, România și Ungaria.

1.3. Tinerii neîncadrați profesional și care nu urmează niciun program educațional sau de formare

Statisticile privind ocuparea nu oferă o imagine precisă a activităților desfășurate de tinerii romi din Europa. Pentru o evaluare cuprinzătoare, este nevoie ca aceste statistici să includă și date despre educație și formare. Factorii de decizie la nivel european utilizează tot mai mult indicatorul NEET [*not in employment and not in any education or training* – (tânăr) care nu este încadrat profesional și nu urmează niciun program educațional

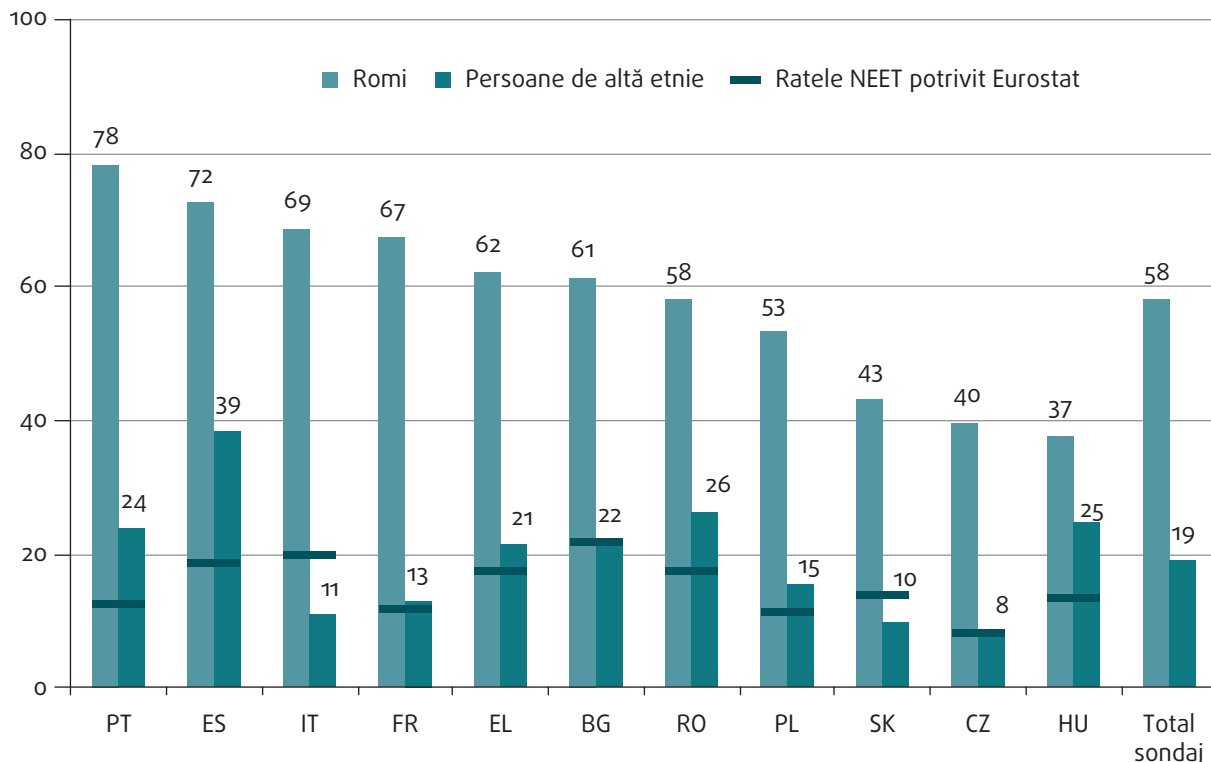
²⁵ O'Higgins, N. (2012).

²⁶ FRA (2014a).

²⁷ Comisia Europeană, *Youth unemployment* (Șomajul în rândul tinerilor), http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/themes/21_youth_unemployment.pdf.

²³ FRA (2014a).

²⁴ Eurostat, indicatorii Strategiei Europa 2020, indicatori principali.

Figura 5: Tinerii cu vârsta de 16-24 de ani care nu sunt încadrați în muncă și nu urmează niciun program educațional sau de formare, pe state membre UE (%)

Notă: „Ocuparea forței de muncă”, definită ca principala activitate curentă, cuprinde orice muncă remunerată sau neremunerată; precum și „educația” și „formarea”, potrivit definiției individuale a activității principale curente (16-24 de ani). Se poate face o comparație limitată cu ratele NEET potrivit Eurostat: tinerii (15-24 de ani) care nu sunt încadrați profesional și nu urmează niciun program educațional sau de formare la nivelul anului 2011 [yth_empl_150, edat_lfse_22], pe baza datelor din LFS Eurostat, cu „ocuparea forței de muncă” definită potrivit OIM, persoane care nu au fost înscrise în programe educaționale sau de formare în cele patru săptămâni de dinaintea sondajului.

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romii realizat de FRA, 2011, persoane din gospodărie; ratele NEET în 2011 conform LFS Eurostat

sau de formare] pentru a surprinde mai bine situația tinerilor în cadrul Strategiei Europa 2020²⁸. Potrivit indicatorului NEET al Eurostat, în UE-28, la nivelul anului 2011, 13 % dintre tinerii cu vârsta de 15-24 de ani nu erau integrați pe piața muncii și nici nu urmau vreun program educațional. Sondajul-pilot al FRA cu privire la romii poate oferi date oarecum asemănătoare acestui indicator, pe baza activității principale pe care respondenții au declarat că o desfășoară la data interviului. Datele arată că decalajul de ocupare dintre tinerii romi și ceilalți tineri din vecinătate aproape au dispărut, cu toate că rata de ocupare este scăzută pentru ambele grupuri. Totuși, situația generală este în continuare nefavorabilă romilor. Potrivit sondajului FRA, 19 % din persoanele care nu sunt de etnie romă și 58 % din romii cu vârste cuprinse între 16 și 24 de ani nu sunt încadrați în muncă și nu urmează niciun program educațional sau de formare (figura 5).

Printre tinerii romi se poate observa și o pronunțată disparitate de gen, procentul tinerelor rome neîncadrate

în muncă și neînscrise în programe educaționale sau de formare fiind de 65 %, față de 52 % în cazul bărbaților. Aceste date reflectă dezavantajul general al tinerelor femei romi. Ele prezintă rate de ocupare mai scăzute și niveluri educaționale mai mici decât tinerii romi din aceeași grupă de vârstă²⁹.

Ungaria, Republica Cehă și Slovacia înregistrează cele mai reduse rate ale NEET pentru tinerii romi, cu 37 %, 40 % și, respectiv, 43 %. În aceste state se observă o disparitate de gen inversă în cazul femeilor și bărbaților, ele prezentând o prezență mai mare pe piața muncii sau în programele de învățământ. Deși în aceste trei state se înregistrează cel mai ridicat nivel de succes educațional în rândul tinerilor romi, totuși tineretele romi încă rămân în urmă. În aceste state, femeile romi cu vârsta de 16-24 de ani înregistrează rate de ocupare semnificativ mai mari decât bărbații din același grup de vârstă. Acest fapt ar putea sugera că nivelul educațional al femeilor romi le ajută să obțină rezultate mai bune pe piața muncii.

²⁸ Fundația Europeană pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă (2011).

²⁹ FRA (2014b).

Marea majoritate a tinerilor romi din Portugalia (78 %), Spania (72 %) și Italia (69 %) sunt excluși de pe piața muncii sau din programele educaționale. Persoanele cu vârsta de 16-24 de ani care nu sunt de etnie romă și care locuiesc în vecinătatea romilor prezintă la rândul lor rate NEET mai ridicate decât populația generală, cele mai însemnate fiind de 24 % în Portugalia și 39 % în Spania. Pe de altă parte, în Italia și Slovacia, indicatorul NEET pentru aceste persoane este puțin mai scăzut decât media națională.

1.4. Tiparele de încadrare într-o formă de muncă remunerată

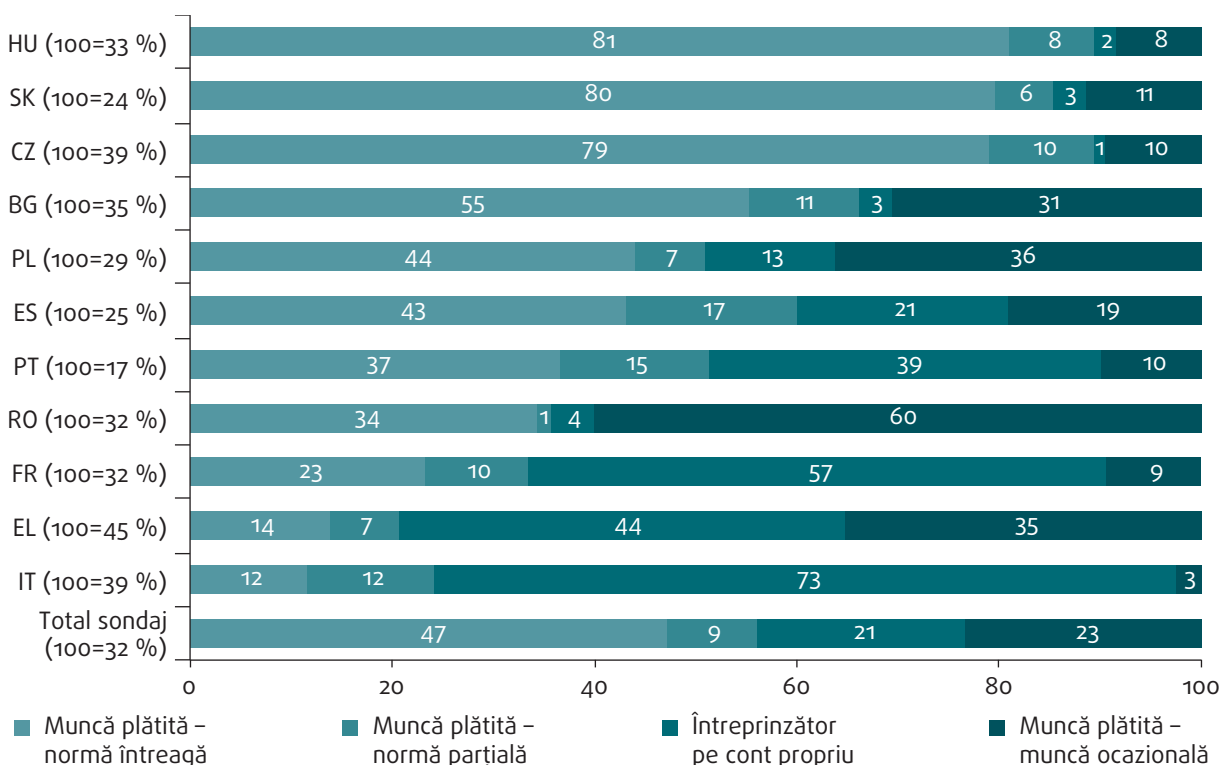
În sondaj, „munca plătită” este definită ca încadrare cu normă întreagă și cu normă parțială, muncă ocazională și pe cont propriu. Nu a existat o întrebare specifică referitoare la „activitățile informale”, dat fiind că este

greu de stabilit o diferențiere clară între activitățile pe cont propriu și cele ocazionale.

De-a lungul istoriei, romii au cunoscut schimbări semnificative ale formelor de încadrare în muncă, pe măsură ce cererea pentru meșteșugurile, produsele și serviciile lor tradiționale s-a diminuat treptat³⁰. Dintre cele care se mai păstrează, numai câteva pot genera destulă cerere pentru a putea crea suficiente locuri de muncă³¹.

În statele membre din Europa Centrală și de Est, reformele structurale economice specifice trecerii la economia de piață au condus, în perioada de tranziție care a urmat căderii socialismului, la colapsul unui număr mare de întreprinderi de stat de mari dimensiuni sau colectivități rurale în care lucrau romi. Desființarea locurilor de muncă a atras după sine sărăcirea zonelor rurale și creșterea migrației interne spre centrele urbane, în care romii căutau să găsească de lucru³².

Figura 6: Tiparele de ocupare a romilor cu vârsta de 20-64 de ani, după ponderea (%) încadrării într-o formă de muncă remunerată (= 100) și pe state membre UE

Notă: Populația de vârstă activă, doar romii cu vârsta de 20-64 de ani încadrați în muncă remunerată. Tiparele de ocupare însumează 100 % din cei care au declarat că desfășoară o muncă plătită. Prima coloană (Total sondaj 100 = 32 %) indică rata muncii remunerată în fiecare stat. A se citi: 32 % din totalul romilor participanți la sondaj afirmă că desfășoară o muncă plătită, iar 47 % din ei creează cu normă întreagă.

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, persoane din gospodărie

³⁰ Liégeois, J.-P. (2007).

³¹ O'Higgins, N., Ivanov, A. (2006), p. 16-17.

³² Ivanov, A. et al. (2002).

În prezent, chiar dacă nivelul salarizării s-a redus, modelul angajării cu normă întreagă de dinaintea de tranziție se reflectă în tiparele actuale ale ocupării din state precum Republica Cehă, Slovacia și Ungaria. În statele membre ale UE din sudul și vestul Europei, cum sunt Spania și Grecia, tradiția îndelungată a comerțului, meșteșugurilor și muncii sezoniere este încă vizibilă în procentul mare de activități independente.

Analizând tiparele de ocupare (figura 6) ale celor care au afirmat că desfășoară o muncă plătită, se observă că Italia și Grecia, care înregistrează cele mai mari procentaje de participare pe piața muncii a romilor de vârstă activă (20-64 de ani) (39 % și, respectiv, 45 %), prezintă o rată de angajare cu normă întreagă de numai 12 % și, respectiv, 14 %. În România, Polonia, Grecia și Bulgaria, un procent de 60 %, 36 %, 35 % și, respectiv, 31 % din cei care desfășoară activități remunerat muncesc ocazional. În Italia, 73 % declară că sunt întreprinzători pe cont propriu. Romii din Republica Cehă, Ungaria și Slovacia prezintă un tipar de tranziție post-comunistă. Ratele de ocupare sunt extrem de reduse, dar sunt formate în cea mai mare parte din slujbe cu normă întreagă. În aceste state, incidența activităților pe cont propriu nu este semnificativă. În Portugalia și Spania, din cei 17 % și, respectiv, 25 % romi de vârstă activă care desfășoară o muncă remunerată, mai puțin de jumătate sunt angajați cu normă întreagă (Portugalia – 37 %, iar Spania – 43 %). Având în vedere importanța ocupării forței de muncă pentru reducerea sărăciei, este nevoie de cercetări mai detaliate privind diferitele forme de încadrare în muncă, inclusiv despre activitățile fără forme legale.

1.5. Șomajul

CONSTATĂRI PRINCIPALE

- Rata șomajului în cazul romilor este de trei ori mai mare decât în cazul populației generale și al persoanelor de altă etnie care locuiesc în vecinătatea acestora.
- Majoritatea romilor șomeri își caută de lucru în mod activ; 74 % din respondenții șomeri declară că sunt în căutarea unui loc de muncă.

În cadrul sondajului, respondenților li s-a solicitat să își definească situația profesională actuală. Respondenții au avut posibilitatea de a alege între 17 categorii de răspuns diferite, printre care muncă plătită și neplătită, incapacitate de muncă din cauza unei boli, pensionare, formare și activități casnice. S-a conturat astfel o definiție a „șomajului” proprie acestui sondaj, care trebuie diferențiată în mod clar de șomajul înregistrat

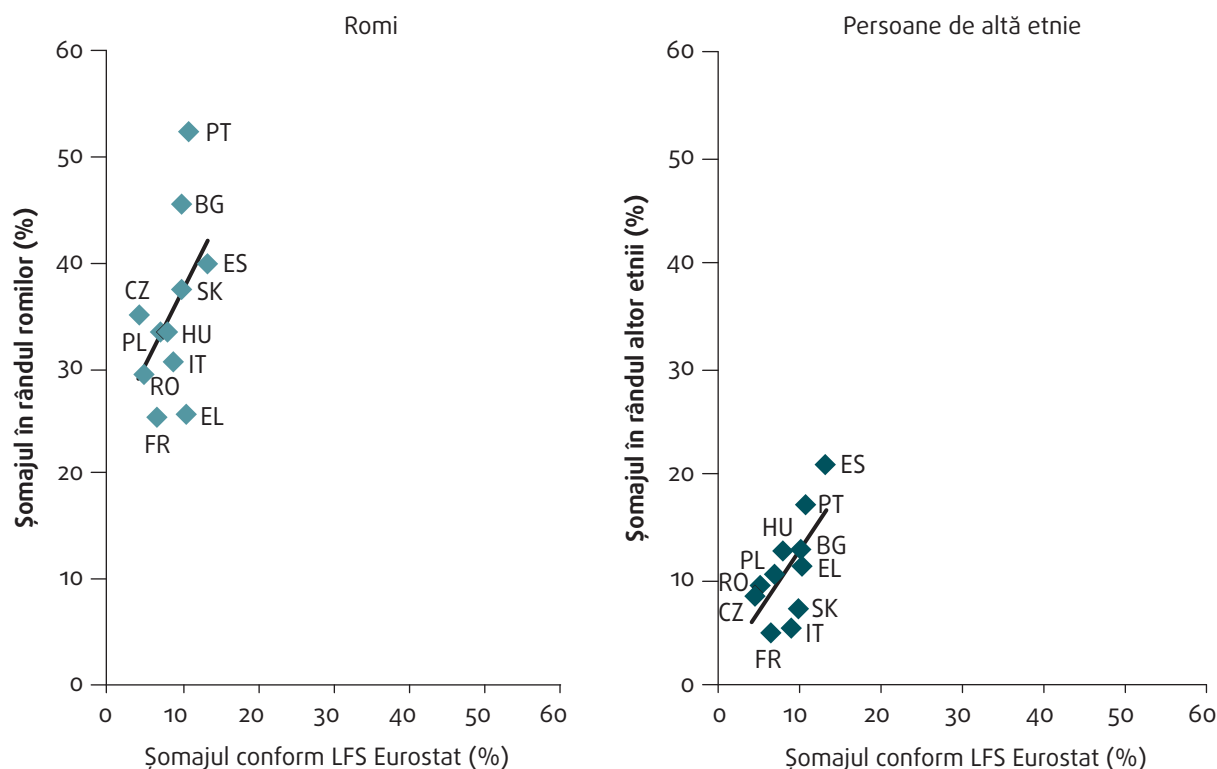
oficial. Dată fiind această abordare, respondenții probabil ar clasifica desfășurarea de activități informale ca fiind muncă, iar nu șomaj.

Șomajul autodeclarat în cazul romilor prezintă un tipar complementar celui al ocupării forței de muncă. În Portugalia se înregistrează cea mai mare rată a șomajului (53 %), iar în Grecia, cea mai scăzută (26 %) (figura 7). Datele oferite de respondenții care nu sunt de etnie romă prezintă un tablou al șomajului autodeclarat mai divers, cei mai numeroși care se declară șomeri fiind în Spania (21 %), cei mai puțin numeroși în Franța și Italia (5 %). Ratele mai scăzute ale șomajului în rândul persoanelor de altă etnie, calculate ca procentaj din populația totală, trebuie interpretate cu prudență, deoarece pensionarii au o pondere mai mare în acest grup. Figura 7 ilustrează relația dintre rata șomajului (pe baza situației declarate de respondenți referitoare la principala activitate pe care o desfășoară), ca procent din populația cu vârsta de minimum 16 ani interviuată, și media națională a șomajului conform datelor sondajului LFS Eurostat aferente persoanelor cu vârsta de minimum 15 ani. La fel ca în figura 3, care se referă la ocuparea forței de muncă, ar fi de așteptat ca în țările cu o rată a șomajului redusă în rândul populației generale, șomajul să fie scăzut și în rândul populației intervievate. În cazul majorității statelor incluse în sondaj, rata șomajului în rândul persoanelor care nu sunt de etnie romă se situează peste media națională, probabil deoarece sondajul a acoperit îndeosebi zone defavorizate. Totuși, acest lucru nu este valabil în unele regiuni din Franța, Italia și Slovacia, unde șomajul în rândul respondenților de altă etnie se situează cu puțin sub media națională, ceea ce demonstrează că romii nu beneficiază de pe urma avantajelor regionale. În toate statele incluse în sondaj, rata șomajului în cazul romilor este mult mai mare. Într-o oarecare măsură, acest fenomen poate fi explicat prin ponderea mai mare a persoanelor de vârstă activă din rândul romilor. Portugalia și Bulgaria prezintă cele mai mari decalaje între șomajul în rândul romilor și media națională, iar în Franța și Grecia se înregistrează decalajele cele mai reduse.

În medie, majoritatea romilor șomeri incluși în sondaj au declarat că sunt implicați într-o căutare activă a unui loc de muncă (74 %). Figura 8 evidențiază motivele pe care șomerii romi interviuați (26 %) le-au furnizat atunci când au fost întrebați de ce nu își caută un loc de muncă³³. Zece la sută din aceștia pot fi clasificați ca *șomeri descurajați*: aproximativ jumătate dintre ei s-au desemnat cu statutul de șomer și au convingerea că nimeni nu dorește să îi angajeze pentru că sunt romi, iar restul de 5 % nu văd nicio perspectivă pe piața muncii.

³³ La defalcarea pe categorii de răspuns, analiza la nivel de țară nu este posibilă din cauza numărului relativ mic al răspunsurilor individuale.

Figura 7: Șomajul autodeclarat în rândul romilor și al persoanelor de alte etnii în sondajul FRA cu privire la romi și în sondajul LFS Eurostat, pe state membre UE (%)

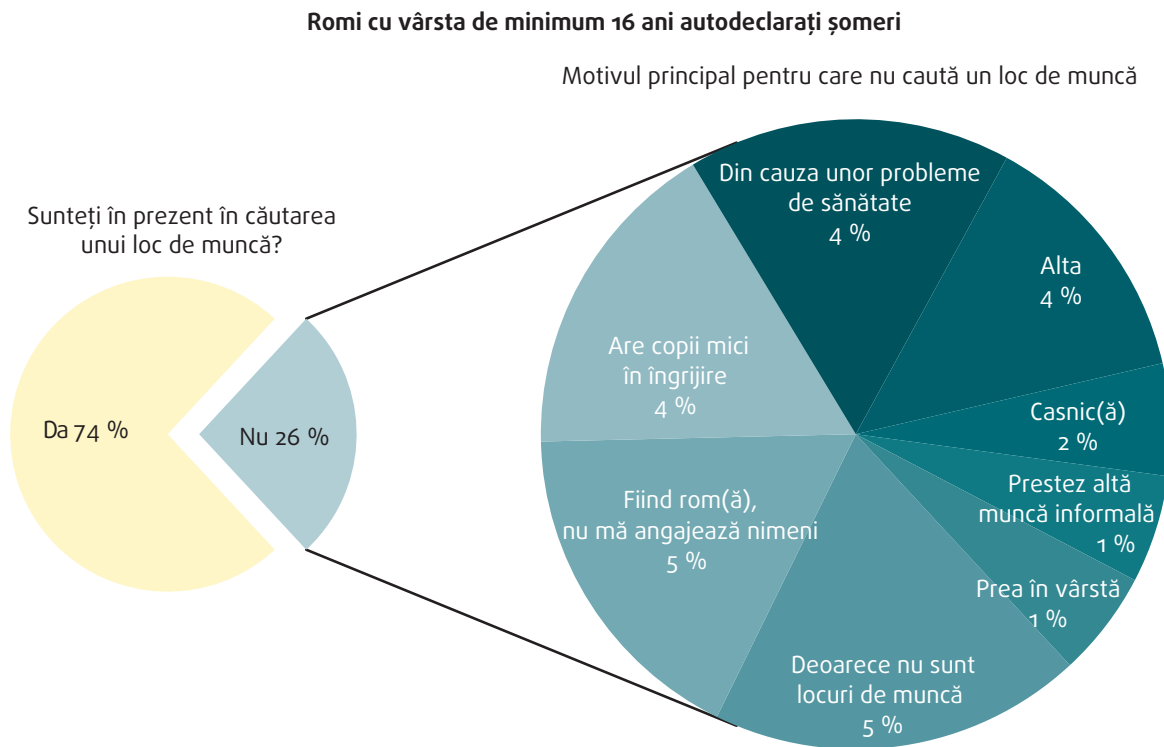
Notă : În cadrul sondajului LFS, întrebarea referitoare la definirea activității principale este opțională pentru statele membre, ea fiind disponibilă numai la cerere. Procentajul de referință îl reprezintă populația totală cu vârsta de minimum 15 ani. Rata șomajului bazată pe clasificarea activității principale de către respondent este de regulă mai scăzută decât rata șomajului calculată în funcție de populația de vârstă activă și de definiția OIM.

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, persoane din gospodărie (cu vârsta de minimum 16 ani); Sondajul Eurostat privind forța de muncă, 2011, Mainstat (cu vârsta de minimum 15 ani)

Patru la sută au obligații care țin de îngrijirea copiilor, iar încă 4 % sunt împiedicați de problemele de sănătate. Mai puțin de 1 % din respondenții șomeri declară că nu sunt în căutare deoarece prestează o muncă informală. Răspunsurile încadrate în trei dintre categorii, respectiv „nu am acte”, „studiez” și „prea tânăr”, s-au situat sub pragul de relevanță statistică și au fost adăugate la categoria „alta”. Lipsa documentelor de identitate, aspect identificat de către Consiliul Europei ca fiind un impediment important în calea respectării drepturilor omului în general, nu a fost invocată de un procent semnificativ din punct de vedere statistic din rândul

respondenților drept un impediment în găsirea unui loc de muncă.

Dat fiind că progresul în ceea ce privește educația produce doar efecte limitate asupra încadrării în muncă a romilor și că majoritatea sunt în căutarea unui loc de muncă, nivelul scăzut al educației și al competențelor în rândul romilor explică doar parțial rata mare a șomajului raportată. Alte bariere structurale, precum segregarea, rasismul și discriminarea ar putea agrava aceste dezavantaje.

Figura 8: Motivul principal pentru care șomerii romi cu vârsta de minimum 16 ani nu caută un loc de muncă

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, respondenți romi cu vârsta de minimum 16 ani

1.6. Participarea femeilor pe piața muncii

Graficele de mai jos, care ilustrează activitățile principale desfășurate de femeile și bărbații de etnie romă, oferă o imagine mai cuprinzătoare a participării acestora pe piața muncii. Statele membre ale UE incluse în sondaj se diferențiază considerabil în ceea ce privește participarea femeilor pe această piață. În societățile post-comuniste există o tradiție îndelungată de participare egală pe piața muncii, situație valabilă și în cazul romilor. În Ungaria, Slovacia și Republica Cehă, de exemplu, ponderea femeilor încadrate în muncă și remunerate este egală cu cea a bărbaților, iar în Bulgaria situația este relativ similară. În aceste state, femeile rome prezintă și rate ale șomajului comparabile cu cele ale bărbaților. Egalitatea de gen mai pregnantă se reflectă și în procentajul femeilor care se identifică drept casnice. În cazul celor patru state menționate, doar aproximativ 2 %-6 % din femeile rome intervievate s-au declarat exclusiv casnice (figura 9).

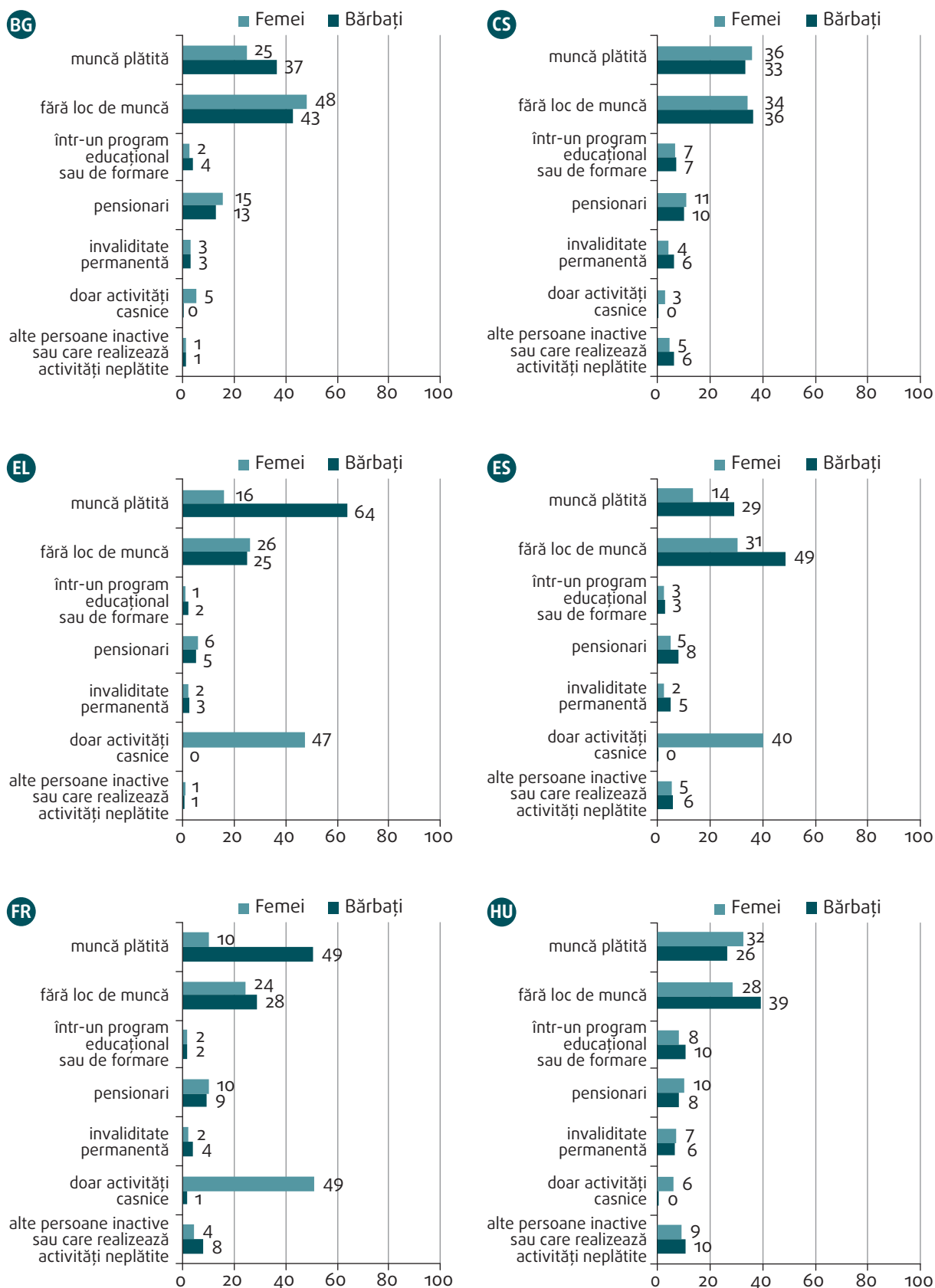
Cele mai mari decalaje de încadrare în muncă între femeile și bărbații romi se înregistrează în Grecia și Franța. În Franța, în sondaj au fost incluși doar romii nomazi (*gens du voyage*). Familia constituie elementul central al acestui mod de viață mai tradițional, ceea ce ar putea explica și faptul că diviziunea muncii între femei și bărbați este mai tradiționalistă decât în cazul

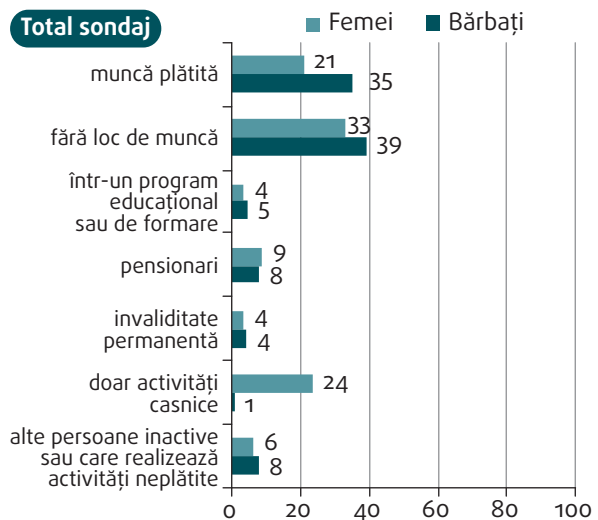
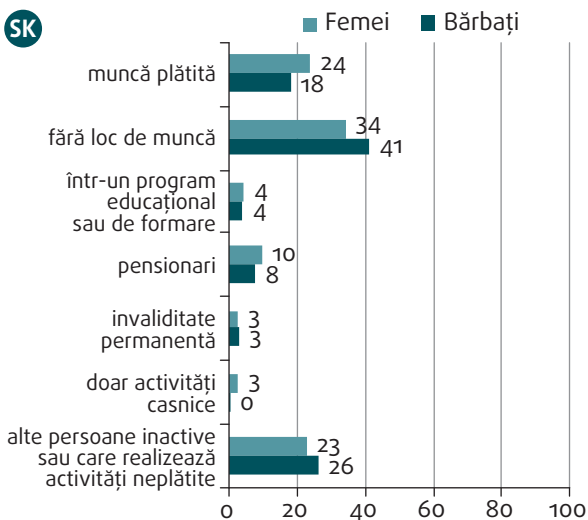
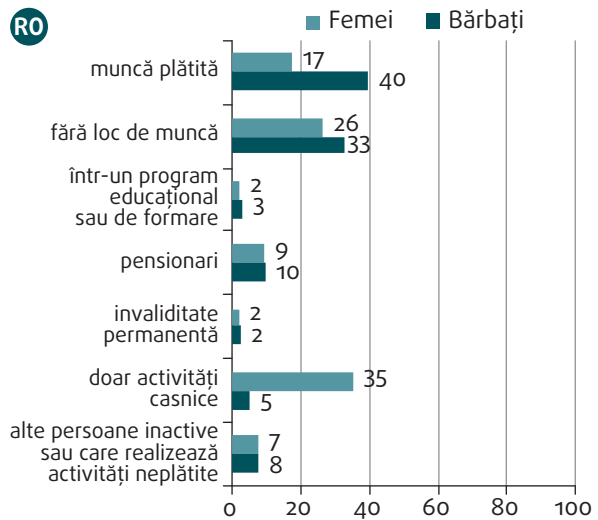
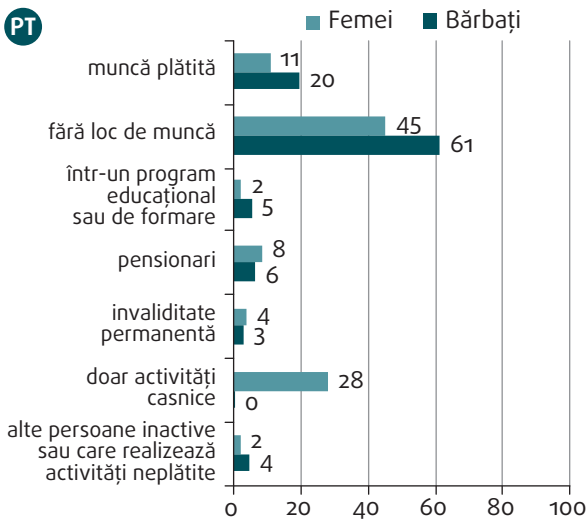
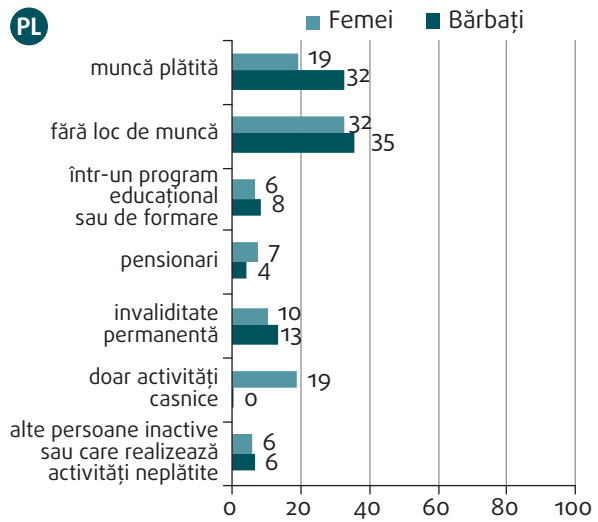
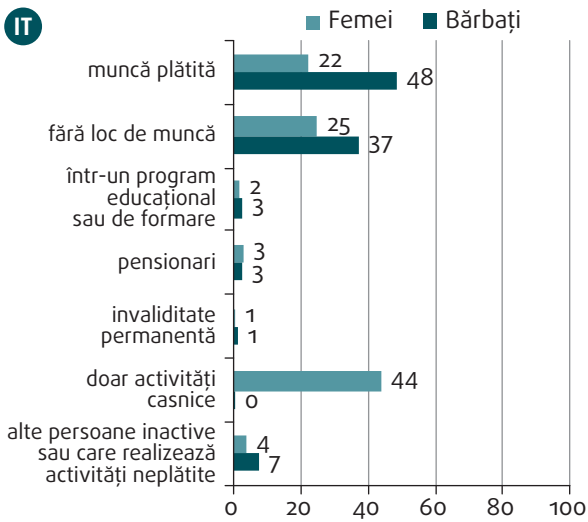
romilor sedentari. În Franța, Grecia, Spania și Italia, peste 40 % din femeile rome incluse în sondaj au fost incluse în categoria persoanelor exclusiv casnice. Polonia (19 %), Portugalia (28 %) și România (35 %) prezintă în continuare o pondere mare a femeilor care „stau acasă”. Procentajul mai mare al femeilor care au declarat că desfășoară activități casnice ar putea reflecta, în parte, rolurile tradiționale de gen, însă ar putea fi și un indiciu al resemnării femeilor și al retragerii lor de pe piața muncii. Persoanele fără ocupație care nu își caută un loc de muncă în mod activ, inclusiv femeile care au copii în grijă, sunt deseori văzute ca o rezervă de forță de muncă cu potențial de reactivare.

Doar o mică parte a romilor din statele unde s-a desfășurat sondajul urmează un program educațional sau de formare, ceea ce confirmă analizele care arată că, per ansamblu, doar o mică parte a romilor frecventează cursurile învățământului secundar superior³⁴. Ponderea romilor cu vârsta de minimum 16 ani care urmează un program educațional sau de formare este mai mare în Republica Cehă, Ungaria și Polonia. Ponderea persoanelor pensionate este comparativ redusă în toate țările incluse în sondaj, ceea ce reflectă în parte faptul că media de vârstă a populației rome incluse în sondaj este mai mică.

³⁴ Chestionarul și raportul tehnic cu informații generale privind sondajul sunt disponibile la adresa: <http://fra.europa.eu/en/survey/2012/roma-pilot-survey>.

Figura 9: Tiparul activităților principale ale femeilor și bărbaților de etnie romă, pe state membre UE (%)

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, persoane din gospodărie, respondenți romi cu vârsta de minimum 16 ani

2

Bariere structurale în calea integrării pe piața muncii

CONSTATĂRI PRINCIPALE

Segregarea și condițiile precare de locuit sunt impedimente grave în calea accesului la piața muncii și, de asemenea, afectează incluziunea socială:

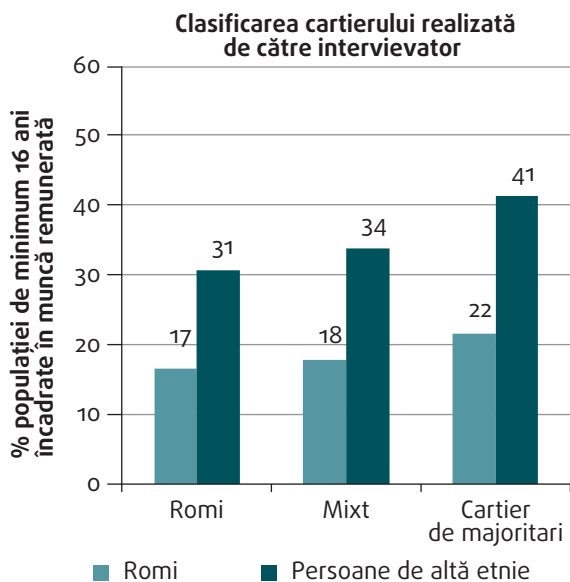
- Potrivit clasificării întocmite de intervieutori, 38 % din romii intervievați locuiesc în cartiere de romi segregate, iar 20 % locuiesc în cocioabe sau în case ruinate.
- Persoanele de altă etnie care locuiesc în cartiere de romi înregistrează rate ale ocupării (31 %) considerabil mai mici decât cele care locuiesc în cartiere de majoritari (41 %).
- În medie, majoritatea romilor cred că se confruntă cu discriminare atunci când își caută un loc de muncă: în Spania, România și Bulgaria, 38 %-41 % din romii incluși în sondaj au declarat că au fost discriminați, în ultimii cinci ani, în perioada în care căutau un loc de muncă; în schimb, în Italia, Grecia și Republica Cehă, procentul a fost de 66 %-75 %.
- Respondenții romi care s-au declarat discriminați cel mai frecvent la locul de muncă de către angajatori sau colegi sunt cei din Republica Cehă (41 %) și Grecia (33 %). O pondere mai redusă a cazurilor de discriminare percepută la locul de muncă a fost înregistrată în Slovacia (9 %), România (10 %), Portugalia (13 %) și Bulgaria (15 %).

2.1. Segregarea teritorială

Segregarea teritorială poate fi o barieră suplimentară în calea integrării pe piața muncii. Sondajul-pilot cu privire la romi a vizat această etnie și restul populației din imediata proximitate, cele două grupuri fiind diferențiate pe baza declarațiilor celor intervievați. Zonele în care s-a desfășurat sondajul au fost selectate datorită densității mai mari de romi care locuiesc acolo. Dată fiind situația de marginalizare a romilor, este de așteptat ca în aceste zone costurile locuințelor să fie mai scăzute pentru populația cu venituri reduse. Intervievatorilor li s-a cerut să stabilească dacă persoanele interievate locuiau în cartiere distincte, completând după încheierea interviului un chestionar în care erau întrebați următoarele: „A fost cartierul/ zona predominant un/o... (1) Cartier/zonă de romi; (2) Cartier/zonă de majoritari; (3) Cartier/zonă mixt(ă)?”. Răspunsurile s-au bazat pe o evaluare subiectivă. S-a stabilit că mai mult de jumătate din numărul respondenților romi (53 %) locuiau în „cartiere de

romi” și doar 14 % în „cartiere mixte”, împreună cu populația majoritară. În schimb, mai mult de jumătate din persoanele de altă etnie interievate (58 %) locuiau în cartiere de majoritari și numai 7 % în cartiere de romi. Tiparul locativ al respondenților pare să influențeze accesul lor la piața muncii, atât în cazul romilor, cât și al altor etnii (figura 10). Respondenții de altă etnie care locuiesc în cartiere de romi prezintă rate ale ocupării mult mai reduse decât cei care locuiesc în cartiere de majoritari. Se poate observa același tipar și în cazul respondenților romi. Indiferent de originea etnică, persoanele care locuiesc în cartiere de romi par să fie afectate de un „dezavantaj al segregării locative”. Aceste persoane prezintă în medie o rată de ocupare cu aproximativ 30 % mai mică decât cele care locuiesc în cartiere ale populației majoritare. Pe de altă parte, rezultatele indică faptul că originea etnică romă influențează și mai mult oportunitățile de acces pe piața muncii: Ratele de ocupare ale romilor sunt în medie cu 50 % mai reduse decât ale persoanelor de altă etnie care locuiesc în același tip de cartier.

Figura 10: Persoane cu loc de muncă remunerat, defalcate după apartenența la etnia romă sau la altă etnie și după cartierul în care locuiesc (%)

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, persoane din gospodărie cu vârsta de minimum 16 ani

2.2. Discriminarea

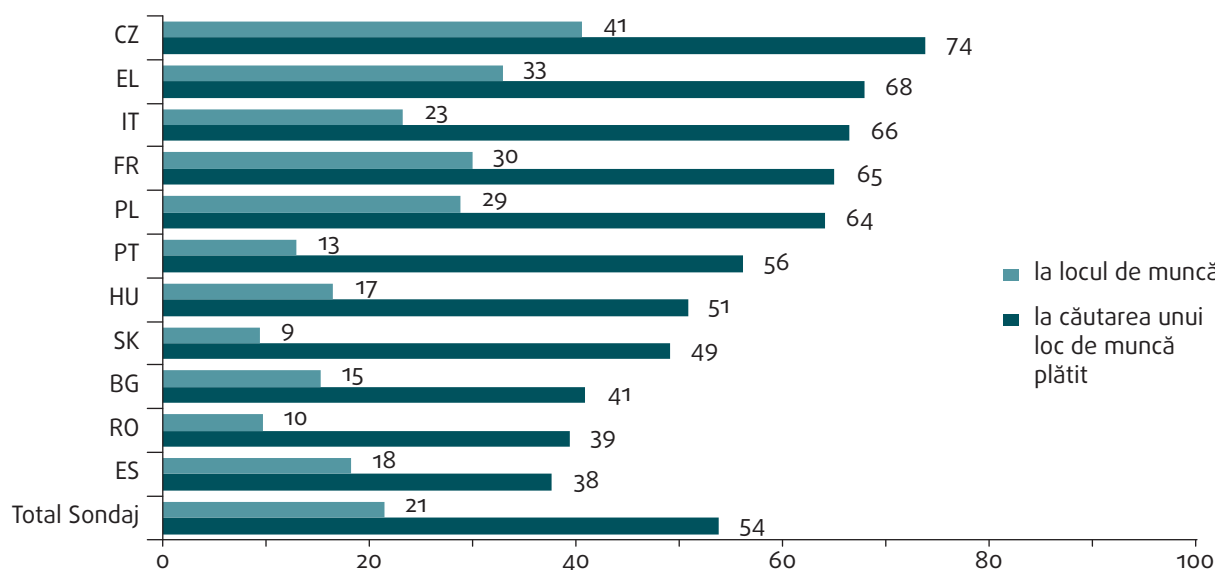
Între 38 % și 75 % dintre romi sunt de părere că au fost discriminați atunci când și-au căutat un loc de muncă. Situația cea mai gravă se înregistrează în Republica Cehă, unde trei din patru romi care și-au căutat un loc de muncă în ultimii cinci ani au raportat că au fost

afecțați de discriminare (figura 11). Tot în această țară, discriminarea a fost percepută și de numeroși respondenți care au avut cel puțin un loc de muncă în ultimii cinci ani, 41 % din respondenți declarând că au fost discriminați la locul de muncă din cauză că sunt romi. Peste jumătate din respondenții romi solicitanți de locuri de muncă au afirmat că s-au confruntat cu discriminare datorită originii etnice în: Grecia (67 %), Italia (66 %), Polonia (63 %), Franța (61 %), Portugalia (56 %) și Ungaria (50 %). În ceea ce privește Spania, Bulgaria, România și Slovacia, procentele sunt ușor mai scăzute. Aceste constatări confirmă rezultatele anterioare observate în sondajul EU-MIDIS („Sondajul Uniunii Europene privind minoritățile și discriminarea”) realizat de FRA în 2008, care arată un grad general mai redus de discriminare în cazul Slovaciei, Bulgariei și României, în urma comparării a șapte țări participante³⁵. În toate statele participante, nivelul de discriminare perceput la locul de muncă este mult mai redus decât nivelul de discriminare perceput la căutarea unui loc de muncă. Cel mai redus grad de discriminare pe criterii etnice perceput la locul de muncă a fost raportat în Slovacia, România și Portugalia. Experiențele de discriminare trebuie analizate împreună cu gradul de izolare. În cazul în care cartierul este locuit preponderent de romi, expunerea și, prin urmare, riscul de comportamente discriminatorii și rasiste este mai mic. De asemenea, sondajul EU-MIDIS I realizat de FRA a mai arătat că frica de discriminare duce la un comportament de evitare. Romii evită anumite magazine sau cafenele deoarece se așteaptă să fie tratați necorespunzător³⁶.

³⁵ FRA (2009a).

³⁶ FRA (2009b).

Figura 11: Experiențe de discriminare în ultimii cinci ani din cauza etniei rome, pe state membre UE (%)

Întrebare: „În ultimii cinci ani, ați căutat o muncă plătită/ați avut un loc de muncă?” Dacă răspunsul este afirmativ: „Ați fost vreodată discriminat când căutați un loc de muncă plătit/la locul de muncă de persoane pentru care lucrați sau cu care lucrați?”

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, respondenți romi cu vârsta de minimum 16 ani

3

Probleme de securitate socială legate de muncă

CONSTATĂRI PRINCIPALE

- Un procent substanțial al romilor intervievați au locuri de muncă nesigure sau fără forme legale. În medie, 19 % din romii cu locuri de muncă remunerate afirmă că nu beneficiază de asigurare medicală, cei mai mulți fiind în Bulgaria (51 %), România (46 %) și Grecia (42 %). Pe de altă parte, în Spania doar 1 % din romii cu locuri de muncă remunerate – în ciuda ponderii mari a muncilor ocazionale – au declarat că nu dețin asigurare medicală. În Franța, Republica Cehă și Ungaria, doar 3 % din romii cu un loc de muncă remunerat declară că nu beneficiază de asigurare medicală.
- Unul din trei respondenți romi cu vârsta de minimum 45 de ani nu se așteaptă să primească pensie – sau, dacă s-a retras deja din activitate, nu primește pensie. Prin comparație, doar 8 % din persoanele de altă etnie care locuiesc în proximitate susțin că nu au drept de pensie.
- Cele mai reduse procente ale romilor cu vârsta de minimum 45 de ani care declară că au drept de pensie se înregistrează în Ungaria (20 %), Republica Cehă (14 %) și Slovacia (11 %).
- În Polonia, România și Grecia, aproximativ jumătate din respondenții romi cu vârsta de peste 45 de ani nu au așteptări sau nu sunt conștienți de existența dreptului la pensie. În schimb, doar 5 %-11 % din populația de altă etnie au declarat că nu primesc pensie sau că nu cred că vor primi pensie după ce se vor retrage din câmpul muncii.

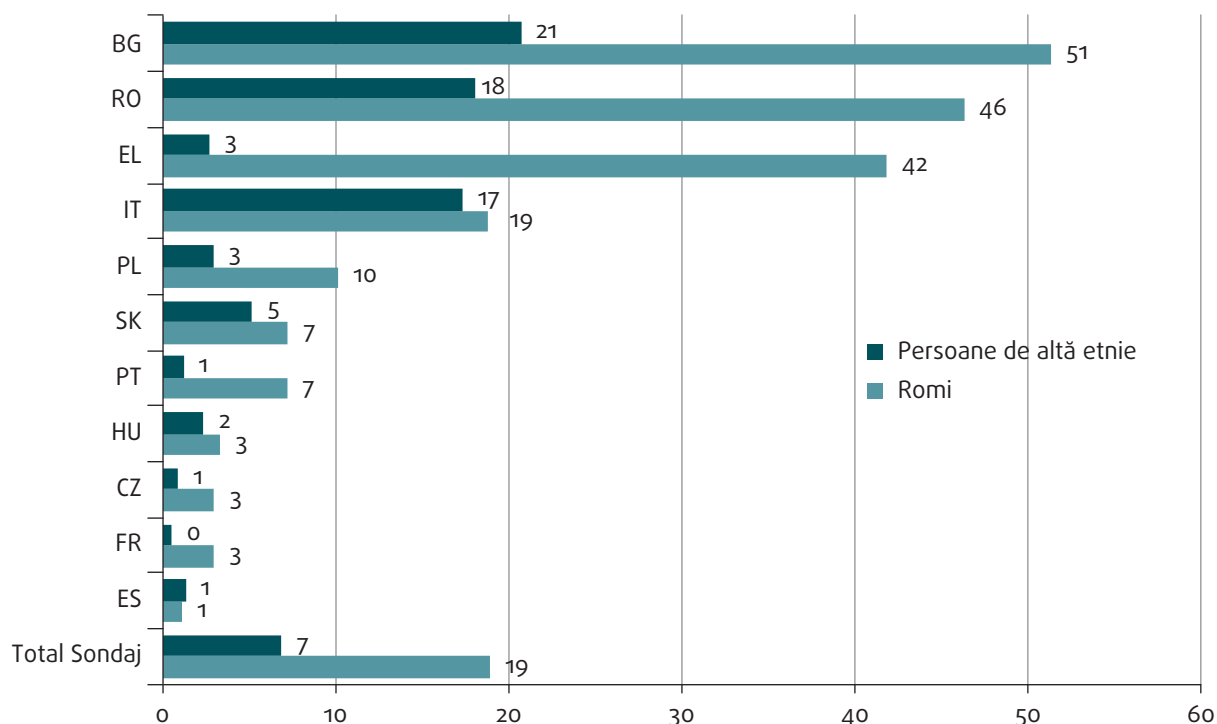
3.1. Asigurarea medicală

Prezența pe piața muncii în statele membre ale UE presupune asigurări medicale și sociale, pensie peste o limită de vârstă și prestații în caz de accidente și de șomaj, fiind, așadar, considerată un instrument esențial al incluziunii sociale. Respondenții au fost întrebați dacă dețin asigurare medicală. Răspunsurile la această întrebare reflectă atât accesul la asigurarea medicală, cât și cunoașterea acestui drept. Datele arată că o parte din respondenții care au declarat că au un loc de muncă remunerat nu sunt acoperiți de asigurare medicală de niciun fel. Ponderea acestora este deosebit de mare în Bulgaria, România și Grecia – 31 %, 60 % și, respectiv, 35 % (figura 12). Aceste state prezintă și cele mai mari decalaje între populația

romă și cea de altă etnie care locuiește în vecinătate. Este posibil ca veniturile scăzute, munca precară și fără forme legale sau o combinație a acestor factori să afecteze dreptul la asigurare medicală. Cu toate acestea, în Spania doar 1 % din respondenți au indicat că nu beneficiază de asigurare medicală, deși o parte semnificativă a acestora declară că prestează munci ocazionale (10 %), ceea ce demonstrează importanța sistemelor de protecție socială pentru persoanele cele mai vulnerabile.

O pondere semnificativă a persoanelor care nu sunt de etnie romă se confruntă cu probleme similare. Dintre persoanele de altă etnie interviuate în Bulgaria, România și Italia, 20 %, 18 % și, respectiv, 17 % au afirmat că nu au asigurare medicală.

Figura 12: Ponderea persoanelor care au declarat că nu au asigurare medicală, dar care lucrează și sunt remunerate, pe state membre UE (%)

Notă: Exclusiv persoanele care au un loc de muncă remunerat (inclusiv cu normă întreagă, cu normă parțială, pe cont propriu sau ocazional)

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, respondenți cu vârsta de minimum 16 ani

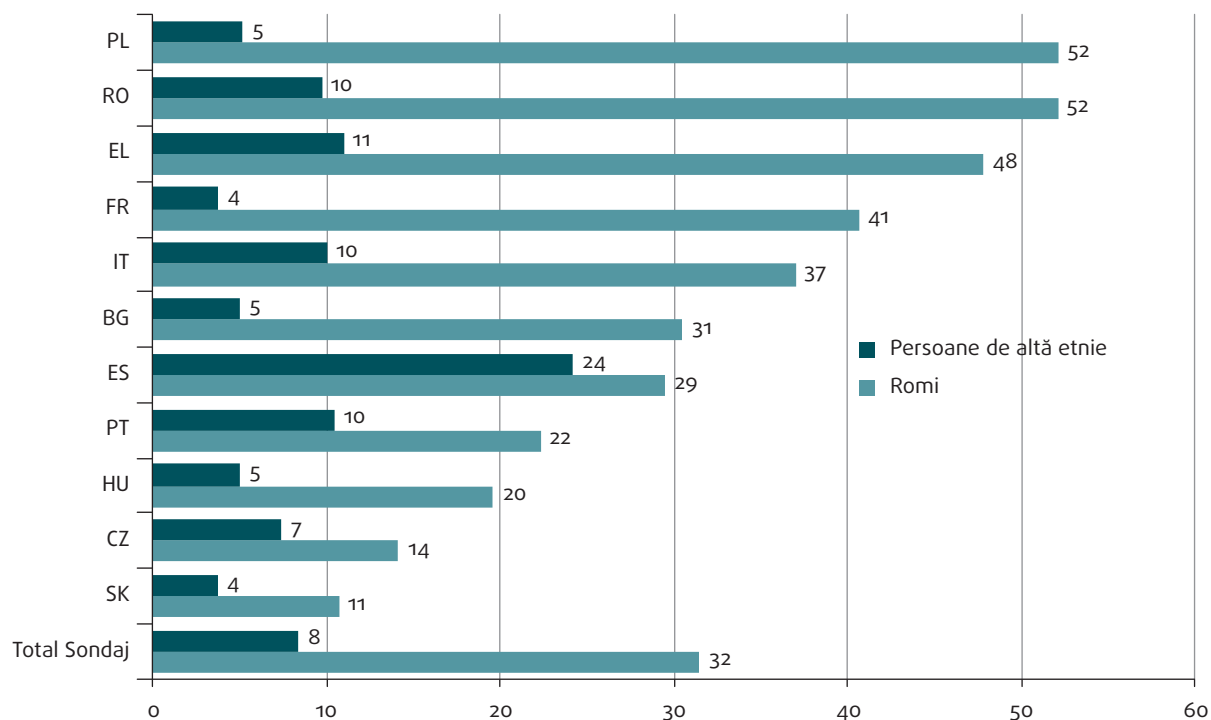
3.2. Dreptul la pensie

În cadrul sondajului-pilot cu privire la romi, persoanele intervievate au fost întrebate dacă se așteaptă să primească pensie la atingerea vârstei de pensionare. Răspunsurile date reflectă măsura în care ei au acest drept, dar și cunoașterea și accesul la sistemele de pensii de stat. Inexistența dreptului de pensie nu reflectă doar perioadele lungi de șomaj, ci și condițiile de muncă precare și fără forme legale, neacoperite de securitatea socială.

Figura 13 ilustrează așteptările în materie de pensie ale romilor și ale persoanelor de altă etnie cu vârsta de minimum 45 de ani, adică exact grupa de vârstă de la care se așteaptă să manifeste un interes crescut pentru

pensii. În Polonia, România și Grecia, aproximativ jumătate din respondenți nu au așteptări sau nu sunt conștienți de dreptul la pensie. Prin comparație, doar 5 %-10 % din persoanele de altă etnie care locuiesc în proximitate susțin că nu au pensie sau că nu cred că vor primi pensie după atingerea vârstei de pensionare. Spania constituie o excepție: aici, așteptările în ceea ce privește pensia sunt echilibrate: 24 % din respondenții care nu sunt de etnie romă și 29 % din cei romi declară că nu au asemenea drepturi. Ungaria, Republica Cehă și Slovacia înregistrează cele mai puține persoane (atât romi, cât și de altă etnie) care nu se așteaptă la pensie. Și acest aspect reflectă politica fostelor țări comuniste privind ocuparea deplină a forței de muncă, la pachet cu securitatea socială.

Figura 13: Ponderea persoanelor cu vârsta de minimum 45 de ani care susțin că nu vor avea dreptul la pensie după atingerea vârstei de pensionare, pe state membre UE (%)

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, respondenți cu vârsta de minimum 45 de ani

4

Obiectivul privind lupta împotriva sărăciei și a excluziunii sociale al Strategiei Europa 2020

CONSTATĂRI PRINCIPALE

- În Italia, Franța și Portugalia, în aproape toate gospodăriile rome incluse în sondaj venitul disponibil este situat sub pragul național al riscului de sărăcie.
- În România, 78 % dintre respondenții rome sunt expuși riscului de sărăcie, procent urmat de cel din Republica Cehă (80 %), din Polonia (81 %) și din Ungaria (81 %).
- În plus, practic toate gospodăriile rome cu patru sau mai mulți copii incluse în sondaj sunt expuse riscului de sărăcie.
- Copiii rome reprezintă cel mai vulnerabil grup, confruntându-se cu numeroase dezavantaje: 42 % din romii care locuiesc în gospodării cu un venit inferior pragului național al riscului de sărăcie sunt minori cu vârsta sub 18 ani.
- Munca remunerată pare să nu producă aproape niciun impact asupra poziției financiare relative a gospodăriilor rome. 95 % din romii din Italia care au locuri de muncă remunerate se situează sub pragul național al sărăciei. În Franța, sondajul indică 93 %, iar în Portugalia, 92 %. Ungaria, Polonia (67 %) și România (70 %) prezintă cel mai redus risc de sărăcie a romilor care prestează o muncă plătită.
- Aproape trei sferturi din romii incluși în sondaj în Portugalia (73 %) și peste jumătate din cei din Slovacia, Polonia și Spania locuiesc în gospodării care aproape că nu participă la piața muncii. Grecia prezintă cea mai ridicată participare (25 %, cu o intensitate scăzută a muncii) și, la fel ca în cazul ratelor individuale de ocupare a forței de muncă, aici decalajul dintre rome și persoanele de altă etnie care locuiesc în proximitate este cel mai scăzut.
- Dacă femeile din gospodăriile cu doi sau mai mulți copii ar fi încadrate în muncă, acest lucru ar putea atenua condițiile dificile de trai, dar, în medie, gospodăria ar rămâne în continuare sub pragul de risc de sărăcie.
- Numai în gospodăriile cu un copil sau fără copii se simte o mai mare diferență dacă măcar o femeie este încadrată în muncă. Pentru persoanele din gospodăriile fără copii, riscul de sărăcie este de 63 % chiar dacă una dintre femei muncește. Rata riscului de sărăcie crește la 85 % în cazul neîncadrării niciunei femei din gospodărie.
- Din rândul persoanelor intervievate, 42 % din rome și 12 % din persoanele de altă etnie au declarat că nu au acces la energie electrică, la apă curentă sau la canalizare. Cele mai precare condiții de locuit au fost observate în România, Slovacia și Ungaria.
- În medie, 41 % din copiii rome incluși în sondaj locuiesc în gospodării în care unul dintre membri a fost nevoit să se culce înfometat cel puțin o dată în luna anterioară, deoarece nu a putut să își cumpere de mâncare. Acest procentaj este de cel puțin trei ori mai mare în cazul romilor decât în cazul celor de altă etnie.
- În Slovacia, ponderea copiilor care locuiesc în gospodării în care se suferă de foame este de 12 ori mai mare în cazul romilor decât în cazul populației de altă etnie, iar în Italia această pondere este de 40 de ori mai mare. În cazul Italiei și al Greciei, state situate pe locul al doilea, după România, în ceea ce privește copiii care suferă de foame, această situație se află în contrast puternic cu rata ridicată de ocupare înregistrată de rome.

Indicatorul-țintă al strategiei de creștere Europa 2020 privind reducerea numărului de persoane expuse riscului de sărăcie sau de excluziune socială este alcătuit din trei componente. El însumează numărul persoanelor care: sunt expuse riscului de sărăcie; se află într-o stare materială extrem de precară; sau locuiesc în gospodării cu intensitate foarte scăzută a muncii (tabelul 1).

Persoanele expuse riscului de sărăcie dispun de un venit al gospodăriei foarte redus, ponderat în funcție de dimensiunea gospodăriei și de vârsta copiilor din gospodărie, care se situează sub pragul național minim al riscului de sărăcie. Se consideră că o persoană locuiește într-o gospodărie cu o intensitate foarte scăzută a muncii dacă are vârsta cuprinsă între 0 și 59 de ani, iar membrii de vârstă activă din gospodărie au lucrat mai puțin de 20 % din potențialul lor pe parcursul ultimului an. Acest indicator reflectă procentajul persoanelor cu un venit disponibil echivalent situat sub „pragul riscului de sărăcie”. Pragul riscului de sărăcie se stabilește, pentru fiecare țară, la 60 % din venitul disponibil echivalent mediu național. Venitul disponibil reprezintă suma tuturor veniturilor nete dintr-o gospodărie pe parcursul unui an. Pentru a ilustra diferențele de dimensiune și componență dintre gospodării, venitul este estimat pe adult-echivalent. Aceasta înseamnă că venitul total al gospodăriei se împarte la dimensiunea sa echivalentă folosind așa-numita scară de echivalență modificată a OCDE. Această scară atribuie o pondere de 1,0 primului adult, de 0,5 oricărui alt membru al gospodăriei în

vârstă de minimum 14 ani și de 0,3 fiecărui copil mai mic de 14 ani.

Se consideră că există lipsuri materiale grave dacă o persoană nu își poate permite satisfacerea nevoilor de bază, precum încălzirea locuinței, sau este restantă la plata curentă a chiriei sau ipotecii. Rata „lipsurilor materiale grave” este definită ca fiind procentajul populației care prezintă lipsa acută a cel puțin patru (din totalul de nouă) elemente din dimensiunea „poveții economice și bunurilor de folosință îndelungată”. Cele nouă elemente avute în vedere sunt: 1) restanțele la plata ipotecii sau a chiriei, a facturilor pentru utilități, a ratelor la produsele cumpărate sau a altor împrumuturi; 2) capacitatea de a-și permite o săptămână de concediu departe de casă o dată pe an; 3) capacitatea de a-și permite o masă cu pește, carne (sau echivalentul vegetarian) la fiecare două zile; 4) capacitatea de a face față cheltuielilor neprevăzute; 5) incapacitatea gospodăriei de a-și permite un telefon (inclusiv telefon mobil); 6) incapacitatea gospodăriei de a-și permite un televizor color; 7) incapacitatea gospodăriei de a-și permite o mașină de spălat; 8) incapacitatea gospodăriei de a-și permite un autovehicul; 9) capacitatea gospodăriei de a-și permite o încălzire corespunzătoare a locuinței.

Tabelul 1 oferă o privire de ansamblu asupra populației totale din cele 11 state membre ale UE incluse în sondajul-pilot cu privire la romi.

Tabelul 1: Indicatorii din Strategia Europa 2020 privind sărăcia și excluziunea socială aplicați întregii populații, pe state membre ale UE (%)

Indicatorii din Strategia Europa 2020 privind sărăcia și excluziunea socială pe anul 2011				
	Intensitate scăzută a muncii	Expunere la riscul de sărăcie	Lipsuri materiale grave	Expunere la riscul de sărăcie sau de excluziune socială
BG	11	22	44	49
CZ	7	10	6	15
EL	12	21	15	31
ES	12	22	4	27
FR	9	14	5	19
IT	10	20	11	28
HU	12	14	23	31
PL	7	18	13	27
PT	8	18	8	24
RO	7	22	29	40
SK	8	13	11	21
UE-27	10	17	9	24

Notă: Ultima coloană reprezintă mai puțin decât suma celor trei anterioare din cauza suprapunerilor existente între cele trei grupuri.

Sursa: Eurostat EU-SILC, 2011

Formularea întrebărilor sondajului-pilot cu privire la romi face posibilă estimarea ratei intensității muncii și a ratei riscului de sărăcie, precum și o înțelegere mai profundă a lipsurilor materiale grave din gospodăriile incluse în sondaj.

4.1. Riscul de sărăcie

Riscul de sărăcie este principalul indicator al obiectivului Strategiei Europa 2020 de luptă împotriva sărăciei și a excluziunii sociale. El indică un venit scăzut, sub 60 % din mediana veniturilor naționale (venituri medii). Acest concept relativ depinde de nivelul venitului național median, fiind o unitate de măsură indirectă a sărăciei. Nivelul de trai care poate fi atins cu un venit anume depinde și de patrimoniul existent, de accesul la locuințe și la serviciile publice, precum și de nevoile personale. Pe de altă parte, venitul este cuantificabil și comparabil, iar veniturile mici sunt în continuare un bun indicator al sărăciei. Deoarece venitul este doar un indicator orientativ al unui fenomen multidimensional, s-a convenit să i se adauge sintagma „expunere la risc de sărăcie” pentru a fi utilizat ca indicator principal al sărăciei în Strategia de la Lisabona pentru creștere economică în perioada 2000-2010.

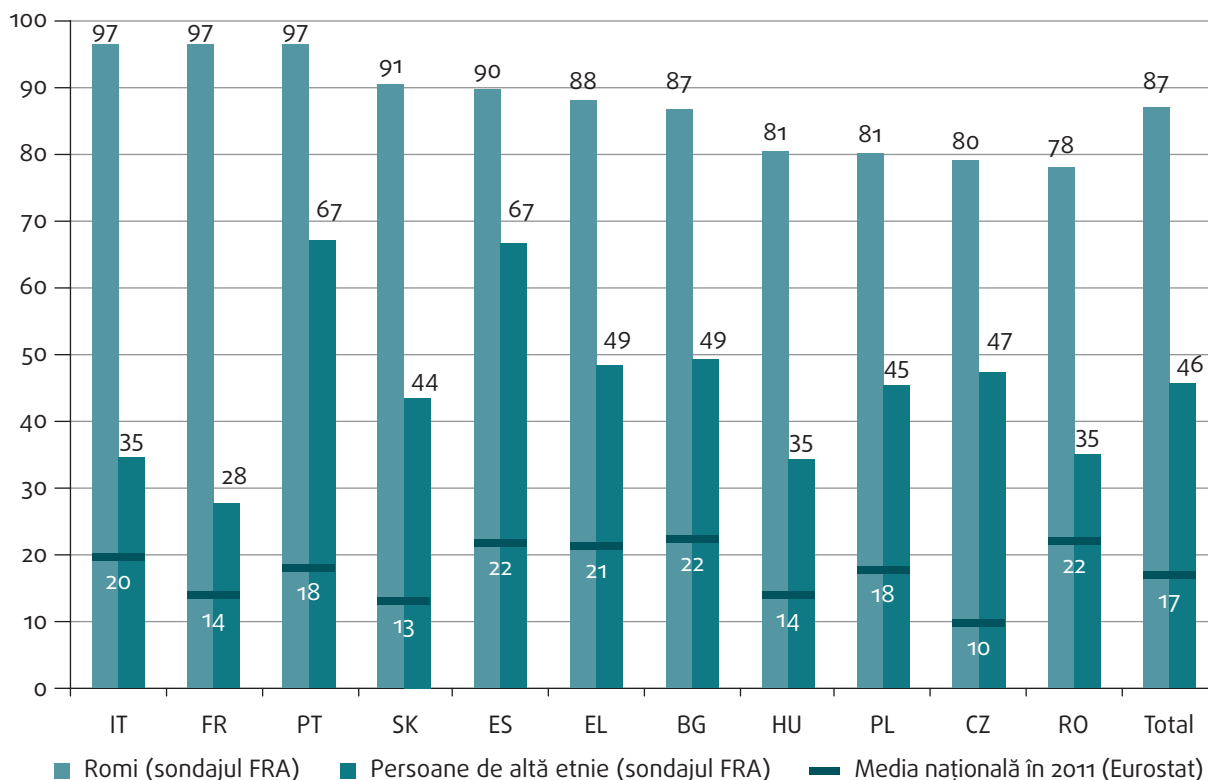
Condițiile de trai caracterizate de marginalizare se reflectă direct în indicatorul privind lipsurile materiale.

Pe de altă parte, alegerea elementelor pentru măsurarea lipsurilor materiale grave a fost determinată de distribuția și prevalența acestor condiții în rândul populației generale. Așadar, aceste alegeri nu pot să surprindă condițiile extreme de trai ale romilor din multe dintre zonele cuprinse în acest sondaj.

În Italia, Franța și Portugalia, în aproape 100 % din gospodăriile rome incluse în sondaj venitul disponibil se află sub pragul național al riscului de sărăcie. Cel mai scăzut nivel se observă în România, unde 78 % din romi sunt expuși riscului de sărăcie (figura 14). Întrebarea privind venitul acoperă și eventualele surse de venit informale și ilustrează distribuția veniturilor pe întregul teritoriu al UE, romii plasându-se chiar la sfârșitul clasamentului.

În toate statele membre ale UE vizate de sondaj, zonele incluse în eșantion s-au dovedit a avea piețe ale muncii mai slab dezvoltate și au prezentat rate ale sărăciei superioare mediei naționale, inclusiv în cazul respondenților de altă etnie din proximitatea romilor. Această discrepanță se datorează în parte aproximării pe care o utilizează sondajul-pilot realizat de FRA și care în general supraestimează rata sărăciei. Cele mai mari procente se înregistrează în Portugalia și în Italia, unde în cazul a 67 % din persoanele care nu sunt de etnie romă venitul echivalent pe gospodărie este situat sub pragul național al sărăciei.

Figura 14: Riscul de sărăcie (sub 60 % din media națională), pe state membre UE (%)

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, persoane din gospodărie; Eurostat EU-SILC, 2011

KEY TERMINOLOGY

Venitul pe adult-echivalent

Sondajul-pilot cu privire la romi a cuprins o întrebare privind suma medie de care dispune gospodăria pentru a trăi în fiecare lună. Deși aceasta poate fi considerată o bună aproximare a poziției relative a venitului, în general ea conduce la subestimarea venitului anual, care se utilizează la calcularea indicatorului convențional al riscului de sărăcie utilizat de Eurostat. Venitul lunar nu acoperă veniturile neregulate sau plățile forfetare și, dat fiind că sondajul prevede o singură întrebare pe această temă, cel mai probabil nu sunt incluse și componentele mai mici ale venitului. Venitul pe adult-echivalent a fost calculat pe baza scalei modificate a OCDE, pentru a fi incluse și economiile de scară din gospodăriile de mai mari dimensiuni. Scara modificată a OCDE atribuie o pondere de 1 primului adult, de 0,5 fiecărui adult suplimentar din gospodărie și de 0,3 fiecărui copil. Dar scara modificată a OCDE ia în calcul economii de scară care s-ar putea să nu fie adecvate în cazul gospodăriilor rome de mari dimensiuni caracterizate de condiții de sărăcie extremă. Din motive de consecvență, analiza preia pragurile naționale din 2010 publicate de Eurostat, deoarece acestea erau disponibile când s-au realizat interviurile. Ratele riscului de sărăcie calculate cu ajutorul datelor sondajului-pilot cu privire la romi sunt, probabil, ușor supraestimate față de rata reală a riscului de sărăcie.

4.2. Lucrătorii săraci

Se presupune că ocuparea forței de muncă este cea mai bună protecție împotriva sărăciei, dar acest aspect nu pare să fie valabil în cazul gospodăriilor rome incluse în sondaj. „Rata sărăciei persoanelor încadrate în muncă” reflectă numărul persoanelor cu locuri de muncă remunerate ale căror gospodării prezintă totuși venituri aflate sub pragul național al riscului de sărăcie. Sărăcia în rândul persoanelor încadrate apare atunci când venitul total rezultat din muncă nu acoperă nevoile gospodăriei, fie pentru că salariile celor care întrețin familia sunt prea mici, fie pentru că gospodăria este prea mare. „Rata sărăciei persoanelor încadrate în muncă”, în forma în care a fost calculată de Eurostat, se află în creștere, atingând un procent estimat la 9,3 % din populația care lucrează în 2012, la nivelul UE-28³⁷.

Munca remunerată pare să nu aibă aproape niciun impact asupra situației financiare relative a gospodăriilor rome: 95 % din romii intervievați care desfășoară o muncă plătită în Italia, 93 % în Franța și 92% în Portugalia se

situează sub pragul național al sărăciei. Ungaria, Polonia (67 %) și România (70 %) prezintă cel mai scăzut nivel al riscului de sărăcie în cazul respondenților romi care lucrează și sunt plătiți. În cazul respondenților de altă etnie, rata sărăciei persoanelor încadrate în muncă nu numai că este considerabil mai mică, ci diferă substanțial și de rata sărăciei șomerilor.

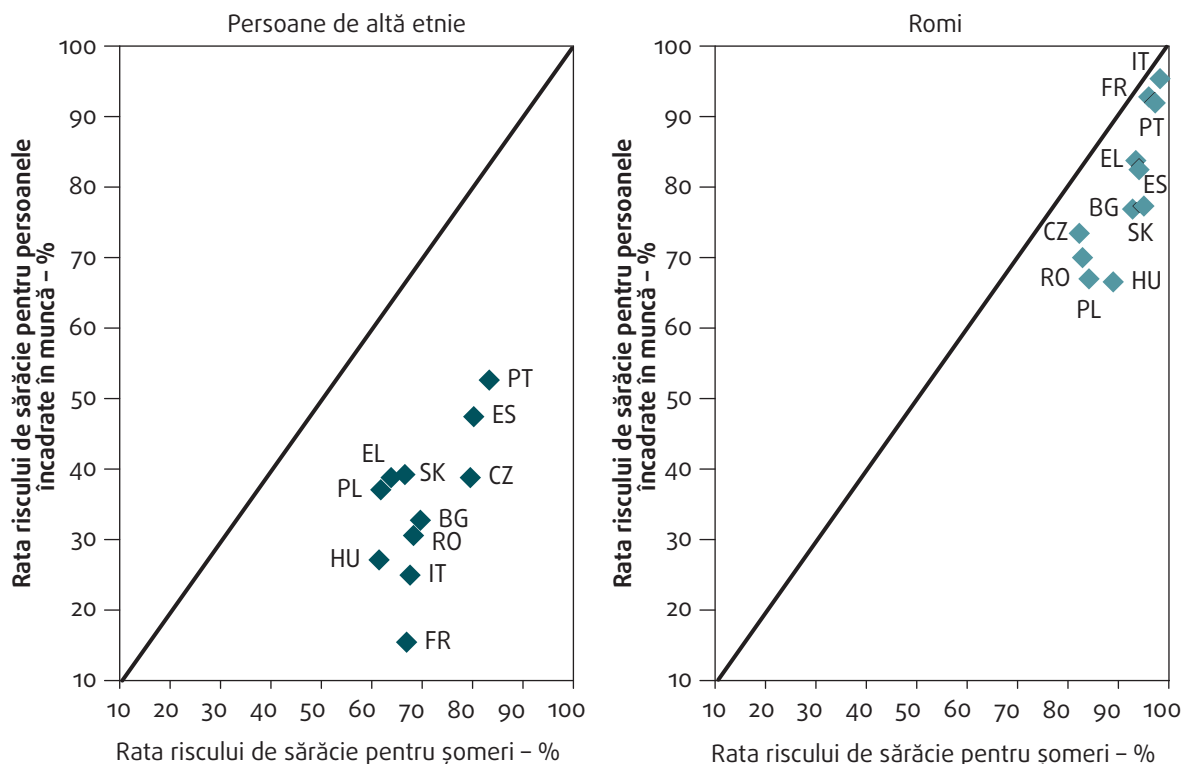
Figura 15 compară rata sărăciei persoanelor încadrate în muncă și a șomerilor din rândul populației rome și a celei de altă etnie. Cu cât un stat este plasat mai jos pe diagonală, cu atât mai puternic este impactul ocupării forței de muncă. Dintre respondenții care nu aparțin etniei rome, rata sărăciei este de peste două ori mai mică în cazul celor încadrați în muncă decât în cazul șomerilor. În contrast puternic, rata sărăciei în rândul romilor este, în general, mult mai ridicată. Îmbunătățirea situației financiare care vine odată cu încadrarea în muncă este, în continuare, insuficientă pentru a face ca familiile să depășească pragul de sărăcie.

Acest lucru înseamnă că pentru romi nu există niciun stimul financiar care să îi determine să se angajeze dacă munca respectivă nici măcar nu le poate garanta, lor și familiilor lor, un trai decent. În plus, doar o mică parte dintre romii șomeri intervievați pot solicita prestații de șomaj, aspect ce se reflectă într-o sărăcie aproape totală din perspectiva venitului în cazul tuturor celor 11 state membre incluse în sondaj. Republica Cehă, România și Polonia prezintă rate ale riscului de sărăcie ușor mai scăzute în cazul șomerilor, dar numai în Republica Cehă situația este aceeași în rândul respondenților șomeri romi și de altă etnie.

Indicatorul UE privind „decalajul riscului de sărăcie” oferă un indiciu cu privire la intensitatea riscului de sărăcie datorat venitului redus (figura 16). Indicatorul prezintă distanța mediană dintre venitul individual al gospodăriei și pragul național al riscului de sărăcie. În Italia, jumătate din romii expuși riscului de sărăcie obțin venituri cu 66 % mai mici decât pragul național. Aceasta înseamnă că o gospodărie compusă dintr-o singură persoană necesită peste 527 EUR pe lună doar pentru a atinge pragul național din Italia. În România, pragul național este de numai 106 EUR. Aici, decalajul riscului de sărăcie se ridică la 52 %, ceea ce înseamnă că jumătate dintre romii expuși riscului de sărăcie trebuie să supraviețuiască cu mai puțin de 51 EUR pe lună [pe adult-echivalent (persoană singură)]. Având în vedere costul de trai efectiv din aceste state membre, devine evident faptul că venitul gospodăriilor rome incluse în sondaj care se află sub pragul riscului de sărăcie nu este suficient pentru a acoperi nevoile de bază. În cazul persoanelor de altă etnie, decalajul riscului de sărăcie este mult mai apropiat de pragul național. O posibilă explicație pentru această diferență imensă între venituri ar putea fi distribuția inegală pe grupe de vârstă și numărul scăzut de pensii din gospodăriile rome. În majoritatea statelor, pensiile

³⁷ Eurostat, Rata riscului de sărăcie în rândul persoanelor încadrate în muncă [sursa: SILC].

Figura 15: Riscul de sărăcie în cazul persoanelor încadrate în muncă și al șomerilor (sub media națională de 60 %), pe state membre UE (%)

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, persoane din gospodărie (cu vârsta de minimum 16 ani)

contribuie în mod semnificativ la venitul gospodăriei, prevenind sărăcia. Analiza indică faptul că în gospodăriile romilor intră mai puține pensii decât în cele ale populației de altă etnie, aspect care ar putea acutiza austeritatea financiară a acestora. În plus, este de așteptat ca, în cazul gospodăriilor rome, veniturile din pensii să reprezinte o pondere mai mică din venitul gospodăriei decât în cazul celorlalți, dată fiind și speranța de viață mai redusă a romilor. Datele privind vârsta medie a romilor și a persoanelor de altă etnie incluse în sondaj oferă indicii în acest sens. O cercetare suplimentară, concentrată mai mult pe impactul pensiilor în prezent și în viitor, ne-ar putea favoriza o mai bună înțelegere a dinamicii sărăciei.

Sărăcia în rândul copiilor

Combaterea sărăciei în rândul copiilor și ruperea cercului vicios al defavorizării constituie un principiu director al Comisiei Europene menit să garanteze respectarea, protejarea și aplicarea drepturilor copilului, astfel cum sunt definite în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și în Convenția ONU privind drepturile copilului. Comunicarea din 2013 intitulată „Investiția în copii: ruperea cercului vicios al defavorizării” face apel la statele membre să își concentreze atenția asupra copiilor expuși unui risc sporit din cauza defavorizărilor multiple,

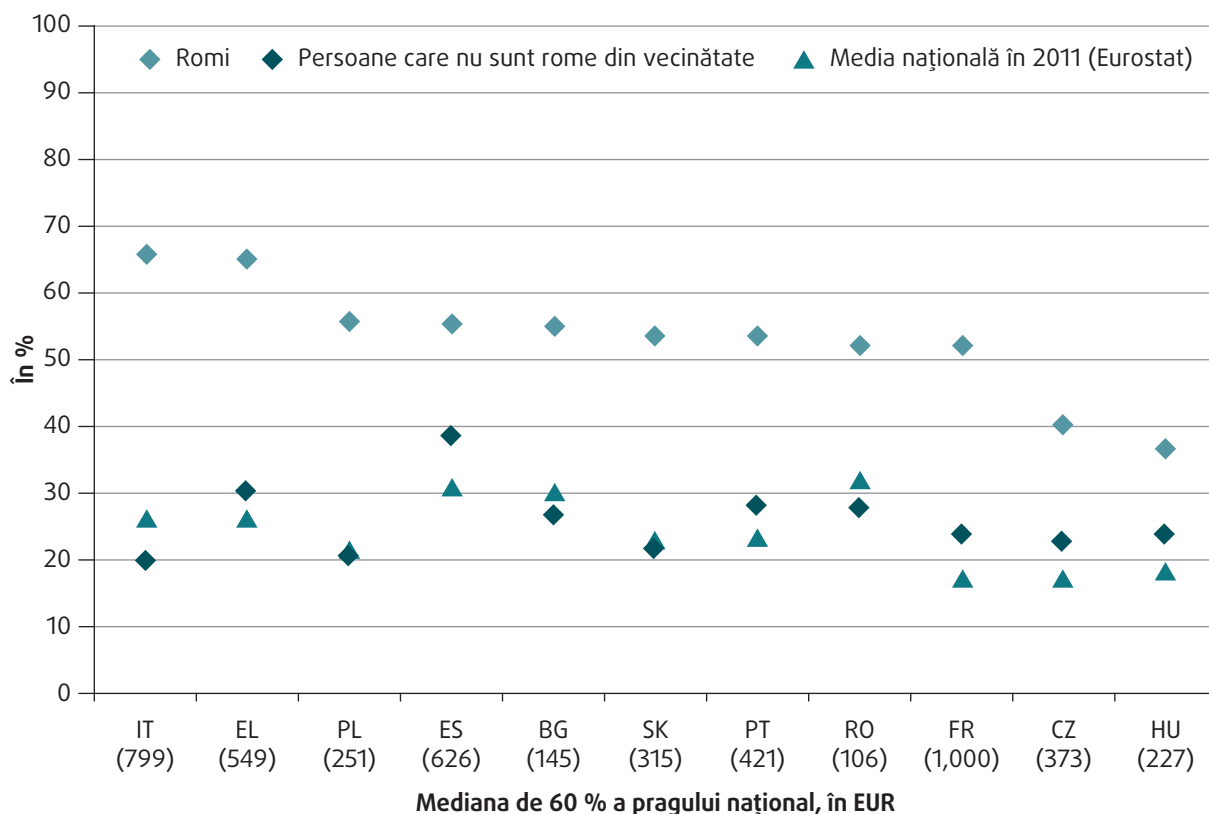
cum este cazul copiilor romi³⁸. Ponderea copiilor romi care locuiesc în gospodării situate sub pragul național al riscului de sărăcie este de două ori mai mare decât în cazul celorlalți copii din vecinătate (figura 17). Dintre romii expuși riscului de sărăcie, 42 % nu au împlinit 18 ani (în cazul gospodăriilor persoanelor de altă etnie, procentajul este de 22 %). Copiii reprezintă un grup deosebit de vulnerabil deoarece nu au acces la piața muncii înainte de împlinirea vârstei de 15 ani și depind în totalitate de bunăstarea asigurată de familie și de stat. Nici familiile, nici mecanismele de ajutor social nu acoperă suficient nevoile materiale ale copiilor romi care provin din familii sărace.

Strategia Comisiei care vizează combaterea sărăciei în rândul copiilor și garantarea accesului la resurse corespunzătoare își propune să sprijine participarea părinților la piața muncii, asigurarea educației copiilor preșcolari și promovarea muncii de calitate într-o manieră în care părinții să poată crea un echilibru între muncă și rolul de părinte.

Participarea pe piața muncii a femeilor este deseori percepută ca un instrument complementar esențial

³⁸ Comisia Europeană (2013b).

Figura 16: Decalajul relativ al riscului de sărăcie, pe state membre UE (EUR)*

Note: *Mediana decalajului relativ dintre riscul de sărăcie la venitul lunar pe adult-echivalent și pragul național al riscului de sărăcie (pragul Eurostat al mediane de 60 %, calculat lunar la o gospodărie de o persoană, în EUR).

Pentru a compara în mod direct nivelul de trai din diferite state, trebuie avute în vedere diferențele în materie de putere de cumpărare.

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, persoane din gospodărie

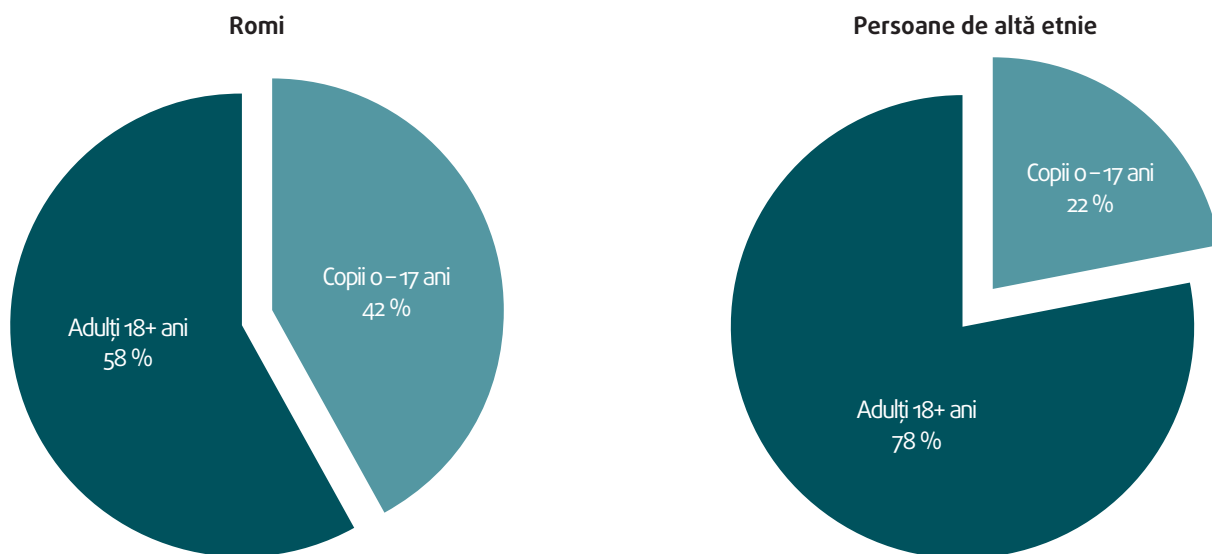
pentru scoaterea copiilor din sărăcie. Următoarea analiză examinează impactul participării pe piața muncii a femeilor care provin din gospodării formate din mai multe persoane și în care există cel puțin o femeie de vârstă activă (20-59 de ani). Gospodăriile alcătuite dintr-o singură persoană sau monoparentale nu sunt foarte comune în rândul romilor, așadar analiza nu face această diferență. Sondajul a colectat informații privind venitul total al gospodăriilor, ceea ce nu permite diferențierea venitului în funcție de gen. În gospodăriile în care nu există copii minori, participarea femeilor pe piața muncii influențează în mod semnificativ riscul de sărăcie. Dacă nu se ia în considerare participarea femeilor pe piața muncii, în majoritatea statelor incluse în sondaj rata riscului de sărăcie în rândul gospodăriilor fără copii tinde să rămână ridicată. Doar în Ungaria și Polonia încadrarea în muncă a femeilor reduce rata riscului de sărăcie din aceste gospodării cu 40 %.

Rata riscului de sărăcie crește direct proporțional cu numărul de copii. În schimb, impactul încadrării în muncă a femeilor asupra ratei riscului de sărăcie în cazul gospodăriilor cu copii rămâne modest, aceasta ajungând la aproape 100 % în cazul gospodăriilor cu patru sau mai mulți copii. Prezența femeilor pe piața muncii nu produce

un impact decisiv asupra ratei riscului de sărăcie în cazul gospodăriilor cu copii în niciunul dintre statele membre incluse în sondaj, cu câteva excepții. De exemplu, în România, rata riscului de sărăcie în cazul gospodăriilor cu un copil este de 54 % dacă măcar o femeie din gospodăria respectivă este încadrată în muncă, dar urcă până la 74 % dacă nicio femeie nu lucrează (tabelul 2). Acest aspect poate fi explicat de pragul extrem de redus al riscului de sărăcie din România, unde chiar și veniturile modeste ajută la depășirea acestui prag.

4.3. Intensitatea scăzută a muncii din gospodăriile incluse în sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA

A doua componentă a indicatorului-țintă al Strategiei Europa 2020 privind reducerea riscului de sărăcie sau de excluziune socială vizează persoanele care locuiesc în gospodării cu o intensitate foarte scăzută a muncii. Intensitatea scăzută se referă la raportul

Figura 17: Ponderea copiilor cu vârsta între 0 și 17 ani expuși riscului de sărăcie, după apartenența la etnia romă sau la alte etnii (%)

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, persoane din gospodărie

Tabelul 2: Expunerea la riscul de sărăcie în funcție de încadrarea sau neîncadrarea femeilor în muncă*, după numărul de copii din gospodăria romă și pe state membre UE (%)

	GMM fără copii		GGMM cu un copil		GGMM cu 2-3 copii		GGMM cu peste 4 copii	
	Nicio femeie încadrată în muncă	Una sau mai multe femei încadrate în muncă	Nicio femeie încadrată în muncă	Una sau mai multe femei încadrate în muncă	Nicio femeie încadrată în muncă	Una sau mai multe femei încadrate în muncă	Nicio femeie încadrată în muncă	Una sau mai multe femei încadrate în muncă
BG	90	65	91	79	90	82	94	91
CZ	77	63	77	74	82	80	97	93
EL	87	70	86	75	88	88	92	92
ES	91	76	92	80	91	78	95	100
FR	97	71	97	100	99	100	97	100
HU	72	40	83	72	86	75	96	89
IT	99	91	100	89	99	100	98	91
PL	75	40	74	81	84	81	85	89
PT	94	88	94	74	99	96	98	100
RO	64	49	74	54	84	75	93	83
SK	87	51	91	72	97	87	97	94
Total sondaj	85	63	87	74	91	83	95	92

Notă: *Numai gospodăriile rome alcătuite din mai mulți membri (GMM), în care există cel puțin o femeie de vârstă activă. Copiii: sub vârsta de 18 ani care locuiesc în gospodăria respectivă.

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, persoane din gospodărie

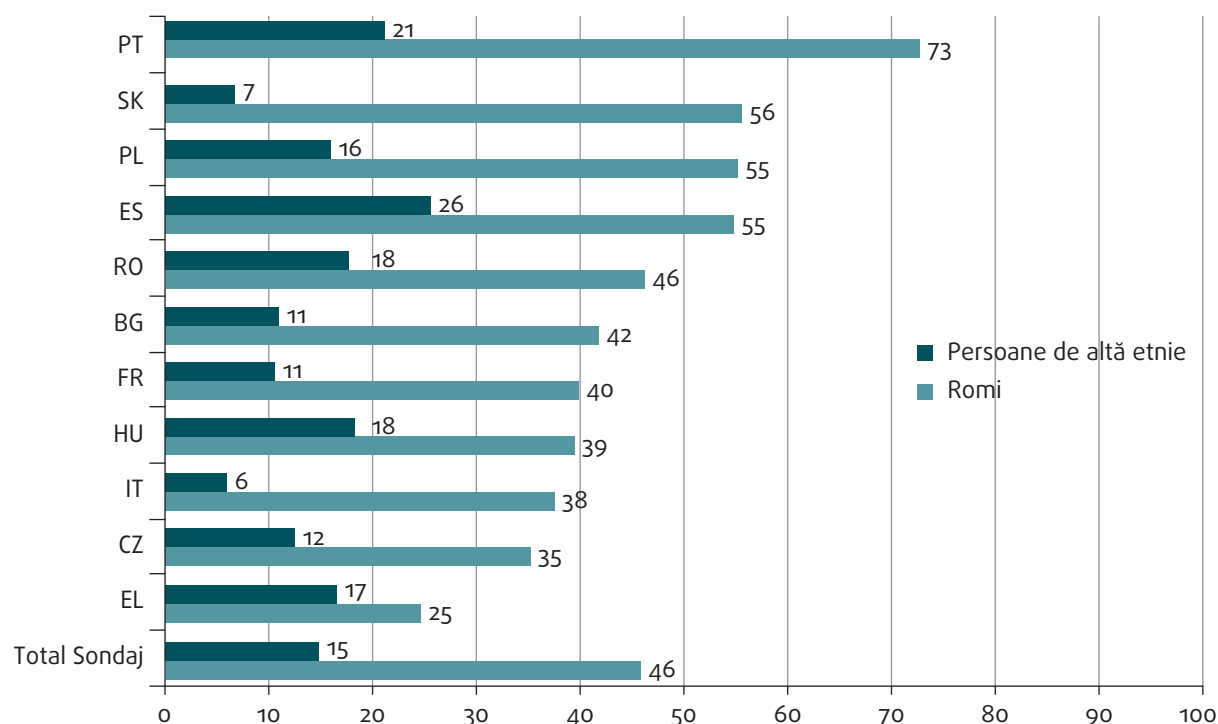
dintre numărul de persoane din gospodărie încadrate în muncă remunerată și numărul de persoane de vârstă activă (20-59 de ani), munca remunerată fiind definită în sondajul FRA ca muncă cu normă întreagă, cu normă parțială, pe cont propriu și orice altă formă de muncă ocazională plătită. Intensitatea muncii se calculează în prezenta analiză ca procent din membrii gospodăriei încadrați în muncă remunerată, raportați la numărul total al membrilor de vârstă activă din gospodărie (20-59 de ani). Intensitatea scăzută a muncii într-o gospodărie este definită ca situația în care mai puțin de 20 % din forța de muncă a unei gospodării deține un loc de muncă remunerat. Indicatorul nu diferențiază între munca cu normă fracționată și muncile ocazionale și, prin urmare, subestimează intensitatea scăzută a muncii prin comparație cu indicatorul strategiei Europa 2020. Aproape trei sferturi dintre romii din Portugalia incluși în sondaj (73 %) și mai mult de jumătate din cei din Slovacia, Polonia și Spania locuiesc în gospodării cu participare pe piața muncii aproape zero (figura 18). Grecia (25%) prezintă cea mai scăzută rată a participării pe piața muncii, similară ratei individuale de ocupare a forței de muncă și tot

aici se înregistrează cel mai redus decalaj între romi și celelalte etnii. Procentul persoanelor care nu sunt rome și locuiesc în gospodării cu intensitate scăzută a muncii este cel mai ridicat în Spania (26%), Portugalia (21%), Ungaria (18%) și România (18%), aceste țări prezentând rate ale intensității muncii în rândul romilor extrem de diferite și scăzute.

4.4. Condiții de trai caracterizate de marginalizare și pauperizare

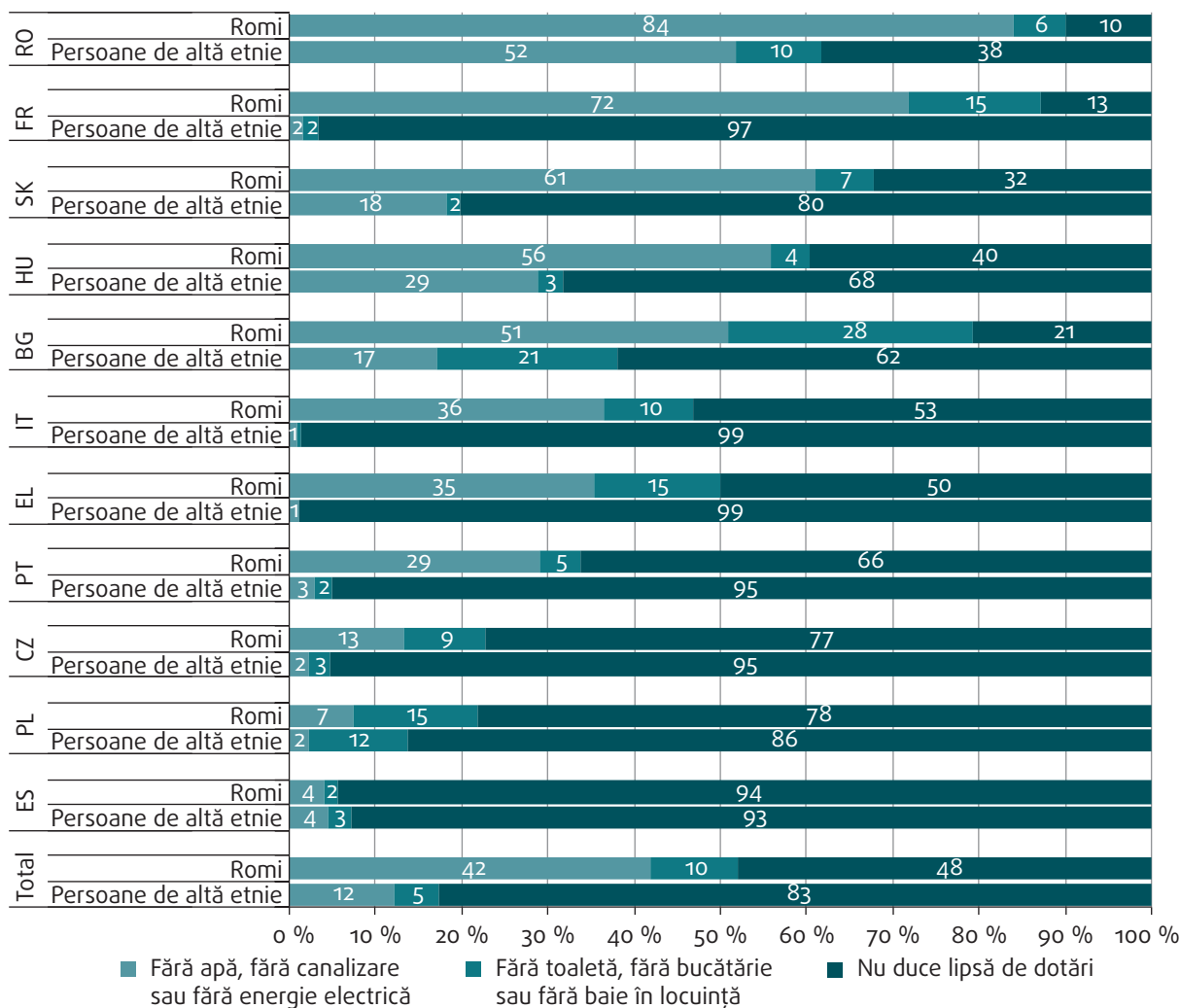
Indicatorul privind sărăcia și excluziunea socială din Strategia Europa 2020 include și o a treia componentă, „lipsurile materiale grave”, care este definită prin incapacitatea unei persoane de a-și permite satisfacerea nevoilor de bază³⁹. Datele sondajului FRA nu permit o reproducere a acestui indicator, dar confirmă faptul că mijloacele de subsistență ale romilor sunt deosebit de precare.

Figura 18: Persoane în gospodării cu intensitate scăzută a muncii, pe state membre UE (%)

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, persoane din gospodărie

³⁹ A se vedea nota de subsol 44.

Figura 19: Dotările de bază ale locuinței, după apartenența la etnia romă sau la altă etnie și pe state membre UE (%)

Notă: Lipsuri în locuință: (1) lipsuri grave: lipsa energiei electrice sau a apei curente sau neracordarea la rețeaua de canalizare sau la o fosă; (2) locuințe necorespunzătoare: fără toaletă, sau fără baie sau fără bucătărie (instalația de încălzire nu a fost luată în considerare); (3) toate aceste dotări.

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, persoane din gospodărie

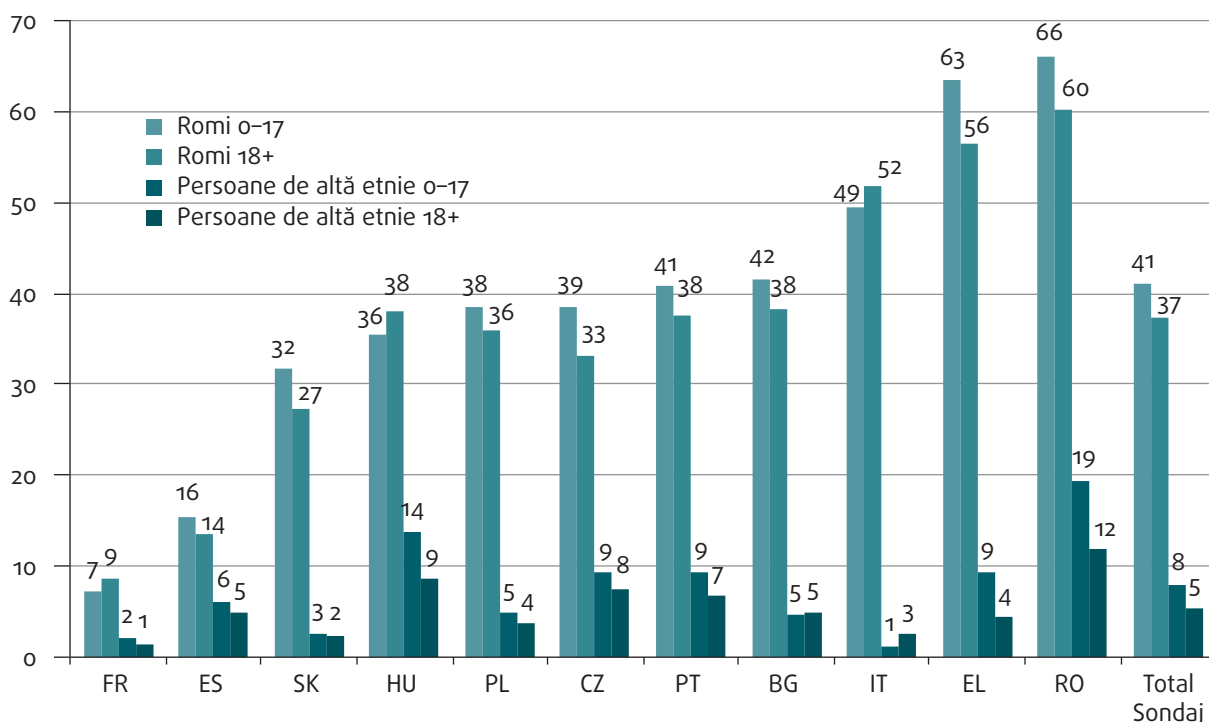
Figura 19 pune în contrast condițiile particulare de locuit ale romilor cu cele ale persoanelor de alte etnii. Se pare că nevoia de energie electrică, apă și canalizare rămâne nesatisfăcută în cazul a 84 % din romii intervievați în România, față de 52 % din persoanele de altă etnie din proximitate. În Franța, Grecia și Italia, deși nivelul general de trai este per ansamblu mult mai ridicat, totuși rezultatele sondajului arată că 35 % din locuințele rome incluse în sondaj în Grecia, 36 % în Italia și 72 % în Franța nu dispun de dotările de bază, în comparație cu 1 %-4 % în cazul celorlalte etnii interievate din vecinătate⁴⁰. În plus, interviuatorii au observat condiții de locuit și de trai extrem de precare în anumite zone din unele state membre, îndeosebi din Grecia.

Rezultatele sondajului coincid cu cele ale altor studii și arată că o serie de romi trăiesc în condiții care amintesc mai curând de unele dintre cele mai sărace regiuni de pe glob decât de Europa secolului XXI⁴¹. Acest lucru este ilustrat extrem de clar de ponderea copiilor minori care locuiesc în gospodării în care cel puțin unul dintre membri „a mers la culcare flămând deoarece nu au fost destui bani pentru mâncare” (figura 20). Ratele de înfometare în rândul copiilor sunt de cel puțin trei ori mai mari în cazul romilor decât în cazul celorlalți participanți la sondaj. În Slovacia, rata copiilor care locuiesc în gospodării în care se suferă de foame este de 11 ori mai ridicată în cazul romilor față de persoanele de alte etnii. În Italia, același indicator arată o rată de 40 de ori mai mare. Italia și Grecia, statele situate pe locul al doilea,

⁴⁰ În Franța, eșantionul a inclus doar romii nomazi, „gens du voyage”.

⁴¹ Peric, T., (2012).

Figura 20: Cel puțin un membru al gospodăriei s-a culcat înfometat cel puțin o dată în luna anterioară, pe state membre UE (%)

Notă: Copii cu vârste de 0-17 ani și adulți cu vârsta de cel puțin 18 ani, din gospodării unde cel puțin unul dintre membri a fost nevoit să „meargă la culcare flămând deoarece nu au fost destui bani pentru mâncare” în ultima lună.

Sursa: Sondajul-pilot cu privire la romi realizat de FRA, 2011, persoane din gospodărie

după România, în ceea ce privește rata de înfometare a copiilor, reprezintă un paradox deoarece, în același timp, se situează pe același loc și în clasamentul ratelor de ocupare a romilor. Acest fenomen demonstrează limitele politicilor active de incluziune și nevoia de sprijin imediat și direct pentru familiile care suferă din cauza foamei și a lipsurilor grave în UE. Recunoscând

că numărul persoanelor care suferă de foame este în creștere într-o Europă ieșită din criză, Consiliul Uniunii Europene a aprobat la 11 decembrie 2013 Regulamentul privind Fondul de ajutor european destinat celor mai defavorizate persoane. Cele 3,5 miliarde EUR de care dispune fondul vor fi distribuite statelor membre în perioada 2014-2020⁴².

⁴² Coreper (2013).

Concluzii

Analiza sugerează că, în pofida diferențelor regionale și naționale, în toate statele membre ale Uniunii Europene romii intervievați se confruntă cu dezavantaje socioeconomice multiple, adesea provocate de lipsa locurilor de muncă corespunzătoare și/sau de lipsa accesului la piața muncii. Printre factorii care influențează această situație se numără o combinație de discriminare și excluziune persistente, precum și o lipsă a educației și formării care le-ar putea facilita accesul la piața muncii.

Lunga istorie a discriminării și excluziunii romilor trebuie eliminată o dată pentru totdeauna. Legislația UE privind discriminarea, în special la locul de muncă și în învățământ, ar trebui aplicată riguros și monitorizată în strânsă colaborare cu partenerii sociali, organismele de apărare a egalității de șanse și alte mecanisme de apărare a drepturilor omului.

Tiparele încadrării în muncă a romilor diferă în statele membre participante la sondaj, reflectând traiectoria istorică a strategiilor de supraviețuire adoptate de diferitele grupuri ca răspuns la intervențiile statului și la condițiile pieței. Comparația cu populația generală indică o oarecare legătură între rata generală a ocupării forței de muncă la nivel național și cea înregistrată la nivelul persoanelor care nu sunt de etnie romă participante la sondaj. Însă nu se observă aceeași corelare între rata de ocupare a romilor și piețele muncii la nivel național, ceea ce indică faptul că politicile de pe piețele muncii la nivel național nu pot avea decât un impact limitat asupra situației romilor. Prin urmare, pentru a fi eficiente, strategiile de integrare pe piața muncii trebuie să urmeze o abordare de dezvoltare regională care să se axeze pe localitățile și zonele defavorizate unde se înregistrează densități mari ale populației rome.

Desfășurarea activităților pe cont propriu, cel mai des întâlnit în Italia, Grecia, Franța și Portugalia, pare să acutizeze dezavantajele romilor pe piața muncii.

Politicile care sprijină desfășurarea activităților independente ar trebui să aibă un spectru mai larg decât generarea de venituri, în scopul asigurării unui acces egal la securitatea socială.

O constatare esențială este aceea că munca remunerată nu este suficientă pentru atenuarea sărăciei în rândul romilor. Persistența fenomenului „lucrătorilor săraci” poate avea un impact dezastruos pe termen lung, descurajând tinerii să mai urmărească obținerea unei educații mai bune sau să adopte strategii de viață bazate pe munca remunerată în mod corespunzător. Datele arată că locul de muncă tipic al „romului obișnuit” nu asigură condițiile de trai „familiei rome obișnuite”. Așadar, este nevoie de oportunități de ocupare care să garanteze un salariu minim, împreună cu transferuri sociale care să genereze suficient venit pentru ca familia să se poată descurca, atenuând astfel sărăcia extremă și chiar înfometarea de care suferă unii romi, potrivit sondajului.

O altă constatare esențială se referă la încadrarea în muncă a femeilor. Participarea femeilor pe piața muncii ar putea reduce greutatea familiei, dar se dovedește a fi insuficientă pentru a depăși riscul de sărăcie. Există dovezi conform cărora diferențele dintre femeile și bărbații romi în materie de ocupare sunt din ce în ce mai mici în rândul generației tinere. Acest fenomen ar putea fi sprijinit în continuare prin acțiuni de emancipare a femeilor.

Datele sugerează că discriminarea se suprapune dezavantajelor teritoriale și locative. Consecințele sunt grave și includ lipsa de energie electrică, apă și canalizare. Condițiile precare de trai sunt de natură să producă un impact semnificativ îndeosebi asupra copiilor. Ele trebuie să fie abordate cu prioritate prin asigurarea de locuințe corespunzătoare și prin transferurile sociale necesare pentru a garanta satisfacerea nevoilor de bază ale copiilor și persoanelor vârstnice.

Anexă: Scurtă prezentare a sondajului

Care sunt statele membre incluse în sondaj?

Sondajul a fost realizat în Bulgaria, Republica Cehă, Franța, Grecia, Italia, Ungaria, Polonia, Portugalia, România, Slovacia și Spania.

Cine a fost interviuat și în ce mod?

- În fiecare stat membru, au fost selectate aleatoriu aproximativ 1 000 de gospodării rome și 500 de gospodării de altă etnie din zonele despre care se știa că au o proporție de rezidenți romi peste media națională. Prin urmare, sondajul reflectă situația care există în acele zone din cele 11 state membre în care proporția romilor este peste medie.
- Gospodăriile au fost clasificate ca „rome” în cazul în care cel puțin o persoană din gospodărie a declarat că aparține unui grup de romi sau unui grup conex și a dorit să participe la sondaj.
- Totalul gospodăriilor incluse în sondaj în toate țările a fost de 10 811 gospodării rome și 5 508 gospodării de altă etnie, obținându-se informații despre 61 271 de membri.
- Informațiile despre gospodărie și membrii săi au fost colectate printr-un interviu direct efectuat la domiciliu cu unul dintre membrii gospodăriei, ales în mod aleatoriu și cu vârsta de minimum 16 ani; respondenții de altă etnie au fost selectați din aceeași zonă rezidențială sau din cartierul cel mai apropiat de zona în care locuiau romii intervievați.
- Majoritatea romilor intervievați în cadrul sondajului dețineau cetățenia țării de reședință, cu excepția Italiei, unde aproximativ 40 % dintre respondenți nu erau cetățeni italieni.

Ce întrebări au fost adresate?

Întrebările au vizat:

- caracteristicile socio-demografice de bază ale tuturor membrilor gospodăriei;
- situația acestora din punctul de vedere al locului de muncă, al educației, al sănătății și al locuinței;

- cartierul și infrastructura acestuia;
- integrarea, discriminarea, cunoașterea drepturilor și aspecte legate de cetățenie;
- mobilitatea și migrația.

Chestionarul a cuprins două secțiuni: o „grilă a gospodăriei”; și o „secțiune individuală” sau „chestionarul de bază”. „Grila gospodăriei” oferă informații privind caracteristicile fundamentale ale tuturor membrilor gospodăriei, după cum au fost raportate de către respondentul selectat aleatoriu, în timp ce „chestionarul de bază” a pătruns la un nivel mai detaliat, cuprinzând întrebări despre gospodărie în general și despre situația individuală a respondentului selectat.

Cât de reprezentative sunt rezultatele?

- Rezultatele sunt reprezentative pentru femeile și bărbații romi care locuiesc în zone în care densitatea populației rome este mai mare decât densitatea națională medie.
- Rezultatele pentru persoanele de altă etnie nu sunt reprezentative pentru ansamblul populației din fiecare stat membru, însă servesc drept reper pentru romi, întrucât adesea persoanele de altă etnie interviuate au în comun același mediu, aceeași piață a muncii și aceeași infrastructură socială ca romii.
- „Totalul” menționat în multe grafice și tabele din cadrul sondajului reprezintă o „medie neponderată” a tuturor romilor incluși în sondaj și trebuie luat doar ca punct de referință pentru valorile specifice fiecărei țări. „Media neponderată” nu ține seama de dimensiunile diferite ale populației din diferite țări, cu alte cuvinte nu reflectă situația populației rome totale din cele 11 state membre incluse în sondaj.

CONCEPTE FUNDAMENTALE ȘI TERMINOLOGIE

Identitatea romă

De-a lungul istoriei, identitatea romă s-a conturat în mare măsură prin delimitarea față de restul societății (*gadje*). Consolidarea statelor moderne în epoca modernă, cu structurile lor de disciplinare laică și religioasă, a făcut ca participarea sau neparticiparea la aceste structuri să fie un element de identificare din ce în ce mai important – iar mai târziu un factor de excludere socială⁴³. Strategia de identificare a romilor prin cercetări bazate pe sondaj face de mult timp obiectul unei dezbateri academice, juridice și politice. Problema are mai multe niveluri: în primul rând, romii sunt un grup eterogen din punct de vedere al identității etnice, al limbii vorbite, al tradițiilor culturale și al nivelului de incluziune socială, de aceea mulți oameni de știință consideră că termenul „romi” este mai degrabă un termen generic prin care se desemnează o populație cu identități etnice foarte variate. În al doilea rând, majoritatea romilor europeni au identități multiple și complexe, iar dezvoltarea identității lor etnice depinde de modul în care percep consecințele posibile. În al treilea rând, ca urmare a experiențelor frecvente legate de prejudecăți rasiale și discriminare, mulți romi preferă să își ascundă apartenența etnică atunci când sunt intervievați⁴⁴.

⁴³ Ivanov, A. (2012).

⁴⁴ Rughiniș, C. (2010); Milcher, S. și Ivanov, A. (2004); McGarry, A. și Tremlett, A. (2013); Krizsán, A. (2011); Csepeli, G. și Simon, D. (2004); Szelényi, I. și Ladányi, J. (2006); Simon, P. (2007).

În cadrul sondajelor există două abordări principale în ceea ce privește conceptualizarea apartenenței la etnia „romă”, acestea generând rezultate care sunt doar parțial comparabile. În interpretarea mai restrânsă a termenului, minoritatea romă este formată din persoanele care se declară a fi țigani/romi („autoidentificare”), în timp ce conceptul mai larg îi include pe toți cei care sunt considerați țigani/romi de către persoanele din exterior („identificare externă”)⁴⁵.

Abordarea sondajului FRA în ceea ce privește identificarea romilor a presupus mai multe etape: mai întâi, au fost identificate zonele cu o densitate semnificativă a populației rome conform recensămintelor (Bulgaria, Ungaria, Polonia și România) sau a altor surse de date disponibile privind populația (Republica Cehă, Slovacia și Spania). Apoi, respondenții au fost selectați cu ajutorul unei întrebări introductive – „Există romi în gospodărie?” În sfârșit, pe parcursul interviului, respondentului selectat aleatoriu i s-a cerut să răspundă la o întrebare privind originea etnică a tuturor membrilor gospodăriei. Această întrebare a fost concepută astfel încât să reconfirme procesul de identificare anterior și nu să evedențieze identități multiple – respondentului nu i s-a permis să selecteze decât o singură opțiune în privința identității.

⁴⁵ Ivanov, A., Kling, J., și Kagin, J. (2012).

Bibliografie

- Cherkezova, S., Tomova, I. (2013), *An Option of Last Resort? Migration of Roma and Non-Roma from CEE countries*, Roma Inclusion Working Papers, Bratislava, Centrul Regional Bratislava, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) în Europa și CSI.
- Comisia Europeană, *Europa 2020, pe scurt*, http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_ro.htm.
- Comisia Europeană, *Youth unemployment*, http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/themes/21_youth_unemployment.pdf.
- Comisia Europeană (2010), *Europa 2020, O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii*, COM(2010) 2020 final, Bruxelles, 3 martie 2010.
- Comisia Europeană (2011), *Un cadru UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020*, COM(2011) 173 final, Bruxelles, 5 aprilie 2011.
- Comisia Europeană (2013a), *Consolidarea dimensiunii sociale a uniunii economice și monetare*, COM(2013) 690 provisoire, Bruxelles, 2 octombrie 2013.
- Comisia Europeană (2013b), *Investiția în copii: ruperea cercului vicios al defavorizării*, C(2013) 778 final, Bruxelles, 20 februarie 2013.
- Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri (2010), *The Strasbourg Declaration on Roma*, CM(2010)133 final, 20 octombrie 2010.
- Consiliul Europei (2012), *Descriptive Glossary of terms relating to Roma issues*, 18 mai 2012, <http://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680088eab>
- Consiliul Europei, Carta socială europeană (revizuită), Strasburg, 3 mai 1996.
- Consiliul Uniunii Europene (2013), *Council recommendation on effective Roma integration measures in the Member States*, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lisa/139979.pdf.
- Coreper (2013), *Fund for European aid to the most deprived (FEAD)*, Bruxelles, 11 decembrie 2013, 17655/13, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lisa/140047.pdf.
- Csepeli, G. și Simon, D. (2004), „Construction of Roma Identity in Eastern and Central Europe: Perception and Self-identification”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 30, nr. 1, pp. 129–150.
- Eurostat, *Europe 2020 indicators, Headline indicators*, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/europe-2020-strategy/headline-indicators-scoreboard>.
- Eurostat, *In-work at-risk-of-poverty rate (sursa: SILC)*, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&code=tesov110>.
- FRA (Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene) (2009a), *EU-MIDIS Date în obiectiv. Primul raport: Romii*, Luxemburg, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene (Oficiul pentru Publicații), <http://fra.europa.eu/en/publication/2009/eu-midis-data-focus-report-1-roma>
- FRA (2009b), *EU-MIDIS European Union Minorities and Discrimination Survey: Main results Report*, Luxemburg, Oficiul de Publicații, <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/eu-midis-main-results-report>.
- FRA (2010), *Protecting fundamental rights during the economic crisis*, document de lucru, decembrie 2010, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1423-FRA-Working-paper-FR-during-crisis-Dec10_EN.pdf.
- FRA (2012), *The situation of Roma in 11 EU Member States. Survey results at a glance*, Luxemburg, Oficiul de Publicații, <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/situation-roma-11-eu-member-states-survey-results-glance>.
- FRA (2013), *Roma Pilot survey – Technical report: Methodology, Sampling, Fieldwork*, Luxemburg, Oficiul de Publicații, <http://fra.europa.eu/en/survey/2012/roma-pilot-survey>.
- FRA (2014a), *Roma Survey – Data in Focus. Education: The situation of Roma in 11 EU Member States*, Luxemburg, Oficiul de Publicații.
- FRA (2014b), *Roma Survey – Data in Focus. Discrimination and living conditions of Roma women in 11 EU Member States*, Luxemburg, Oficiul de Publicații.

- Fundația Europeană pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă (2011), *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*, www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1254.htm.
- Horváth, B., Ivanov, A., Peleah, M. (2012), „The Global Crisis and Human Development: A Study on Central and Eastern Europe and the CIS Region”, *Journal of Human Development and Capabilities*, vol. 13, nr. 2, <http://dx.doi.org/10.1080/19452829.2011.645531>.
- Ivanov, A. (2012), „Quantifying the Unquantifiable: Defining Roma Populations in Quantitative Surveys”, *Население*, vol. 3-4 /2012, pp. 79-95.
- Ivanov, A., Kling, J., și Kagin, J. (2012), *Integrated household surveys among Roma populations: one possible approach to sampling used in the UNDP-World Bank-EC Regional Roma Survey 2011*, Roma Inclusion Working Papers, PNUD, Bratislava, www.scribd.com/doc/154052170/Roma-household-survey-methodology.
- Ivanov, A., Zhelyazkova A., Slay, B., Márczis, M., Vašečka, M., O’Higgins, N., Cace, S., și Sirovatka, T. (2002), *Avoiding the Dependency Trap*, Roma in Central and Eastern Europe, Bratislava, Biroul regional al PNUD pentru Europa și CSI.
- Krizsán, A. (2011), „Group self-determination, individual rights, or social inclusion? Competing frames for ethnic counting in Hungary”, *Ethnic and Racial Studies*, pp. 1-17.
- Liégeois, J.-P. (2007), *Roma in Europe*, Consiliul Europei, Strasbourg.
- Marushiakova, E., Popov, V. (2001), „Historical and Ethnographic Background. Gypsies, Roma, Sinti” în: Guy, W. (ed.), *Between Past and Future: the Roma of Central and Eastern Europe*, Hatfield, University of Hertfordshire Press, pp. 33-53.
- McGarry, A. și Tremlett, A. (2013), „Challenges facing researchers on Roma Minorities in Contemporary Europe: Notes Towards a Research Program”, ECMI Working Paper, nr. 62.
- Milcher, S. și Ivanov, A. (2004), „The United Nations Development Programme’s vulnerability projects: Roma and ethnic data”, *Roma Rights Quarterly 2004*, vol. 1, pp. 7-13.
- O’Higgins, N. (2012), *Roma and non-Roma in the Labour Market in central and South Eastern Europe*, Roma Inclusion Working Papers, Bratislava, PNUD Europa și CSI, Biroul regional Bratislava.
- O’Higgins, N., Ivanov, A. (2006), „Education and Employment Opportunities for the Roma”, *Comparative Economic Studies*, Palgrave, martie 2006, Vol. 48, nr. 1, pp. 16-17; www.palgrave-journals.com/ces/journal/v48/n1/pdf/8100147a.pdf.
- Peric, T. (2012), *The housing situation of Roma communities*, Roma Inclusion Working Papers, PNUD, Bratislava, http://issuu.com/undp_in_europe_cis/docs/housing_2_web/1?e=0.
- Ringold, D. (2000), *Roma and the Transition in Central and Eastern Europe: Trends and Challenges*, Banca Mondială, Washington D.C., septembrie 2000.
- Rughiniș, C. (2010), „The forest behind the bar charts: Bridging quantitative and qualitative research on Roma/Tsigani in contemporary Romania”, *Patterns of Prejudice*, vol. 44, nr. 4, pp. 337-367.
- Simon, P. (2007), *‘Ethnic’ Statistics and Data Protection in the Council of Europe Countries*, Consiliul Europei, ECRI, Strasbourg.
- Szelényi, I. și Ladányi, J. (2006), *Patterns of Exclusion: Constructing Gypsy Ethnicity and the Making of an Underclass in Transitional Societies of Europe*, Columbia University Press, New York.
- Uniunea Europeană, Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene, Lisabona, 17 decembrie 2007, JO 2007 C306.

CUM VĂ PUTEȚI PROCURA PUBLICAȚIILE UNIUNII EUROPENE?

Publicații gratuite:

- un singur exemplar:
pe site-ul EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- mai multe exemplare/postere/hărți:
de la reprezentanțele Uniunii Europene (http://ec.europa.eu/represent_ro.htm),
de la delegațiile din țările care nu sunt membre ale UE (http://eeas.europa.eu/delegations/index_ro.htm)
sau contactând rețeaua Europe Direct (http://europa.eu/europedirect/index_ro.htm)
la numărul 00 800 6 7 8 9 10 11 (gratuit în toată UE) (*).

(*). Informațiile primite sunt gratuite, la fel ca și cea mai mare parte a apelurilor telefonice (unii operatori și unele cabine telefonice și hoteluri taxează totuși aceste apeluri).

Publicații contra cost:

- pe site-ul EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

HELPING TO MAKE FUNDAMENTAL RIGHTS A REALITY FOR EVERYONE IN THE EUROPEAN UNION

Accesul egal și deplin la un loc de muncă reprezintă un instrument esențial al incluziunii sociale care poate să îmbunătățească condițiile de viață și să permită populației, inclusiv populației rome, cea mai mare minoritate etnică a Uniunii Europene (UE), să depășească problema sărăciei. Raportul de față prezintă rezultatele sondajului realizat de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene în 2011 cu privire la sărăcia și încadrarea în muncă a romilor. Din rezultate reiese, de exemplu, că deși majoritatea romilor își caută activ un loc de muncă, doar o treime dintre cei incluși în sondaj prestează o formă de muncă remunerată, aceasta fiind adeseori precară și fără forme legale. Sondajul scoate la iveală numeroase probleme: s-au observat rate de ocupare foarte reduse, în special pentru tinerii romi.

În strategia de creștere pentru 2020, în care romii sunt menționați în mod explicit, însă nu exclusiv, unul dintre obiectivele-țintă stabilite de UE constă în ocuparea forței de muncă și reducerea sărăciei. În decembrie 2013, Consiliul Uniunii Europene a adoptat o recomandare în care sugerează în mod specific statelor membre să asigure egalitatea de tratament a romilor în ceea ce privește accesul la piața muncii și șansele de angajare. Sunt necesare eforturi concertate pentru a rupe acest cerc vicios al defavorizării.

FRA își propune să contribuie la aceste demersuri prin testarea unor noi abordări privind implicarea locală, inclusiv în domeniul ocupării forței de muncă, la nivel local și prin furnizarea de dovezi referitoare la schimbările care se produc pe teren.

Oficiul pentru Publicații

ISBN 978-92-9491-208-4
doi:10.2811/86029

FRA – AGENȚIA PENTRU DREPTURI FUNDAMENTALE A UNIUNII EUROPENE

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viena – Austria
tel. +43 158030-0 – fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency